

VENÄJÄNKIELISTEN TYÖIKÄISTEN NAISTEN ARKI
ETÄOMAISHOITAJANA

Eila Silinch

Opinnäytetyö, kevät 2016

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalian koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Silinch, Eila. Venäjäksieliisten työikäisten naisten arki etäomaishoitajana. Diak, Helsinki, syksy 2016. 58 s., 3 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Suomen kantaväestö sekä kotoutuneiden maahanmuuttajien ryhmä vanhenee ja tarvitsee tukea selviytyäkseen arjessa. Tästä seuraa lisääntyvä hoivan tarve, mikä vaikuttaa monen perheen arkeen. Opinnäytetyössäni tutkin venäjäksieliisten työikäisten naisetäomaishoitajien arjen tarpeita ja tilanteita, heidän antaessaan hoivaa joko Suomessa tai maan rajojen ulkopuolella. Tutkimus liittyy Pääkaupunkiseudun Omaishoitajat ja Läheiset ry:n YOMO -projektiin (Yhdenvertaisuutta ja osallisuutta monikulttuurisille omaishoitoperheille). Projektin tarkoituksena on yhdenvertaisuuden ja osallisuuden tukeminen monikulttuurisille omaishoitoperheille lisäämällä tietoa omaishoidon tukimuodoista ja luomalla verkostoja. Opinnäytetyöni tavoitteena on tuottaa Pääkaupunkiseudun Omaishoitajat ja Läheiset ry:n käyttöön tietoa venäjäksieliisten omaistaan hoitavien kokemuksista.

Tutkimus oli luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimuksen kohde-ryhmänä olivat sekä Suomessa että maamme rajojen ulkopuolella asuvat työikäiset etäomaishoitajat. Tutkimuksen aineisto kerättiin yksilöhaastatteluilla. Suoritin haastattelut keväällä ja alkukesällä 2016. Haastatteluihin osallistui kymmenen etäomaishoitajana toimivaa naishenkilöä. Haastattelut toteutettiin venäjän kielellä, joka on haastattelijan ja haastateltavien äidinkieli. Tutkimuksen aineistokeruumenetelmänä käytettiin teema-haastattelua ja aineistoa analysoitiin teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla.

Haastateltaville käsite etäomaishoitaja oli vieras. Hoivaan kuuluva kulttuuriperinne oli siirtynyt lähtömaasta Suomeen. Venäjänkieliset maahanmuuttajat kokivat hoivan kuuluvan perheen jäsenille. Perheellä oli tärkeä rooli heidän elämässään. Tulosten mukaan haastateltavat pitivät etäomaishoivaa luonnollisena tehtävänä ja velvollisuutena. Yhteiskunnan tarjoama tuki koettiin osittain vieraaksi. Eniten tukea etäomaishoitajat saivat perheeltä ja ystäviltä, Suomen ulkopuolella asuvat hoivaajat saivat tukea myös työyhteisöltä. Rajojen yli toimivat, etäomaishoitajat erityisesti painottivat hoidon kärsivän puutteellisen tai rajoitetun ajan takia. Lähellä hoivattavia asuvilla oli puolestaan vähemmän omaa aikaa, koska hoivatoiminta oli useammin toistuvaa kuin transnationaalisessa hoivassa. Etäomaishoitajat kokivat, ettei heitä kuunneltu ja/tai kohdattu niin, että he olisivat saaneet todellista apua hoitotilanteessa. Kaikille haastateltaville oli tärkeää saada auttavilta tahoilta oikea-aikaista ja voimassa olevaa tietoa läheisten hoivasta sekä hoivaan liittyvistä asioista. Tieto tulee esittää selkeästi, kattavasti ja tilannekohtaisesti sekä mieluiten omalla äidinkielellä. Suurimmat syyt avun tai tuen puuttumiseen olivat haastateltavien turhautuneisuus sosiaali- ja terveystalouden ammattilaisten toimintaan ja haastateltavien riittämättömät taidot tuen hakemiseen.

Asiasanat: etäomaishoitaja, etäomaishoiva, arki, maahanmuuttaja, venäjänkielinen, perhe, tuki

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 OMAISHOIDON ULOTTOVUUDET	7
2.1 Virallinen omaishoito ja muut omaishoitomuodot.....	7
2.2 Etäomaishoiva ja transnationaalinen hoiva.....	8
2.3 Omaishoito ja maahanmuuttajat Suomessa.....	9
2.4 Arki ja hoiva.....	12
3 PERHEKÄSITYS VENÄJÄLLÄ JA SUOMESSA	14
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	16
4.1 Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja tutkimustehtävät	16
4.2 Tutkimusympäristö ja tutkimuksen kohderyhmä.....	16
4.3 Aineiston keruu	17
4.5 Aineiston analyysimenetelmä	19
5 TUTKIMUSTULOKSET	22
5.1 Haastateltavien taustatiedot.....	22
5.2 Hoiva arjessa	23
5.3 Perheen merkitys arjessa	25
5.3.1 Tuki perheeltä.....	25
5.3.2 Velvollisuus hoitaa vanhempia	27
5.3.3 Tunteiden kirjo vaihtelee	29
5.4 Tuen ja palveluiden saatavuus ja tarve.....	30
5.5 Työn ja hoivan yhteensovittamisen haaste.....	34
7 POHDINTA	40
7.1 Tutkimustulosten pohdinta.....	40
7.2 Omat oppimiskokemukset.....	43
7.3 Tutkimuksen luotettavuus	44
7.4 Tutkimuksen eettisyys.....	45
7.4 Jatkotutkimusehdotukset	47

LÄHTEET.....	49
LIITTEET	55
Liite 1: Puhelinneuvonta omaishoitoasioissa venäjänkielellä.....	55
Liite 2: Teemahaastattelu	56
Liite 3: Informointikirje	58

1 JOHDANTO

Maahanmuuttajien määrä on jatkuvassa kasvussa Suomessa. Maahanmuutto ja sen seuraukset Suomen väestörakenteeseen ovat synnyttäneet tarpeen tuottaa maahanmuuttajia, etnisiä vähemmistöjä ja yleensä monikulttuurisuutta koskevia tutkimuksia (Rastas 2005, 78). Venäjänkieliset maahanmuuttajat ovat yksi suurimmista maahanmuuttajaryhmistä. Venäjänkielisen vähemmistön maahanmuutto Suomeen sai alkuunsa 1800- ja 1900 - luvuilla (Laine & Zotow i.a., 6). Pelkästään inkerinsuomalaisia paluumuuttajia on tullut entisestä Neuvostoliitosta yli 25 000 henkilöä (Vartia, Bergbom & Giorgiani 2007, 16).

Suomen kantaväestö sekä siihen kotoutuneiden maahanmuuttajien ryhmä vanhenee. Ikääntynyt väestöryhmä tarvitsee apua ja tukea selviytyäkseen arjessa. Nykyisin he saavat apua julkisen ja kolmannen sektorin ammattilaisilta sekä omaisiltaan ja ystäviltään. Omaishoitopalvelujen suunnittelemisessa, tuottamisessa ja rahoituksessa kunnilla on olennainen rooli. Kolmannen sektorin toimijat täydentävät julkisten tuottajien palveluja. Tämä luo edellytyksen omaishoidon onnistumiselle. (Kansallinen omaishoidon kehittämisohjelma 2014, 13–14.) Ammattilaisten ja omaisten tarjoama apu muodostuu tueksi ja turvaksi toimintakyvyltään heikentyneelle kansalaiselle (Mäkelä, Viikko & Blomgren 2012, 201). Omaisten rooli on merkittävä osa läheisten tukemisessa.

Yhteiskunnallisesti ikäihmisten etäomaishoiva on tärkeää. Hoivan tarve tulee lisääntymään ikääntyvien väestönkasvun, valtion rahoitustuen vähentämisen ja työurien pidentämisen johdosta. (Hyvärinen 2013, 104.) Aikuisten työikäisten muuttaessa pois kotimaastaan lähtömaan ikäihmisten hoivatarve lisääntyy. Sama koskee myös Suomea. Siksi on tärkeää nostaa esille hoivaan liittyviä seikkoja, jotka koskevat sekä Suomessa asuvien maahanmuuttajien etäomaishoitajia että maamme rajojen ulkopuolelta Suomeen hoivaa antavia. Viranomaisten tulisi suhtautua valveutuneemmin ja tietoisemmin etäomaishoitajien asemaan ja arkeen. Etäomaishoitajien merkittävän hoivatyön tunnustaminen keventäisi heidän arkeaan (Hyvärinen 2013, 104).

Olen omaisena tukenut ikääntyviä vanhempiani yli kymmenen vuotta. Tämän johdosta olen ollut suorassa kosketuksessa viranomaisiin vanhempieni hoivaan liittyvissä arkiasioissa. Sosionomikoulutukseni aikana kiinnostukseni maassamme olevaan, ikäihmisil-

le suunnattuun palvelujärjestelmään on kasvanut. Olen suorittanut koulutukseen liittyvät harjoittelujaksot kunnan ja kolmannen sektorin ikäihmisille suunnatussa palvelujärjestelmässä muun muassa venäjänkielisten omais- ja etäomaishoitajien kohderyhmän parissa Pääkaupunkiseudun Omaishoitajat ja Läheiset ry:ssä. Harjoitteluissa havaitsin haasteita, joita ikäihmisten omaiset kohtaavat toimiessaan omais- ja etäomaishoitajina.

Opinnäytetyöni tekeminen tuli mahdolliseksi RAY:n rahoittaman kolmevuotisen YO-MO -projektin ansiosta, jonka Pääkaupunkiseudun Omaishoitajat ja Läheiset ry on käynnistänyt vuonna 2015. Projektin tavoitteena on tukea monikulttuuritaustaisten omaishoitoperheiden arkea lisäämällä tietoa omaishoidosta ja siihen liittyvästä palvelujärjestelmästä sekä kartoittaa maahanmuuttajataustaisten omaishoitoperheiden arjen tarpeita ja viedä tätä tietoa viranomaisille (Pääkaupunkiseudun Omaishoitajat ja Läheiset ry, 2015). Opinnäytetyössäni kuvaan työikäisten venäjänkielisten etäomaishoitajien arjen tarpeita ja tilanteita haastattelujen perusteella.

2 OMAISHOIDON ULOTTOVUUDET

2.1 Virallinen omaishoito ja muut omaishoitomuodot

Kelan 2012 teettämän kyselyn mukaan Suomessa on noin 1,2 miljoona ihmistä, jotka osallistuvat läheisistään huolehtimiseen. Omaishoitajina toimii lähes 300 000 henkilöä, joista 40 500 henkilöä ovat virallisen sopimuksen tehneitä omaishoitajia. (Kansallinen omaishoidon kehittämissuunnitelma 2014, 21.) Työikäisten ja eläkkeellä olevien henkilöiden läheisten hoitoon osallistuminen edesauttaa tyydyttämään omaishoitajien tarpeen kasvua. Noin viidennes aikuisista kansalaisista auttaa omaisiaan eri tavoin kotona. Auttajista keski-ikäiset naiset kuuluvat suurimpaan joukkoon ja heistä vain pieni osa saa omaishoidon tukea. (Mäkelä ym. 2012, 199.) Hoitotyön rahallinen arvo, jota on suoritettu omaishoidon tuella, on vuodessa liki 1,7 miljardia euroa, joista 450 miljoonaa euroa menee omaishoitotuen kustannuksiin. Julkiset palvelumenot alenevat omaishoidon tuen takia 1,3 miljardia euroa vuodessa. (Kansallinen omaishoidon kehittämissuunnitelma 2014, 3, 21.)

Sairaiden, vammaisten ja kaikenikäisten hoitoa ja huolenpitoa tarvitsevien henkilöiden kotona asumisen mahdollistaa hoitomuodoksi määritelty omaishoito. Omaishoitaja on henkilö, joka omaishoitosopimuksen mukaan hoitaa läheistä tai omaista kotioloissa. Omaishoitotuki on kokonaisuus, joka koostuu vapaasta ja omaishoitoa tukevista palveluista, omaishoitajalle annettavasta palkkiosta sekä hoidettavan tarpeita tukevista palveluista. (Laki omaishoidon tuesta 937/2005.)

Omaishoito voi myös toteuttaa muuna omaishoitona solmimatta toimeksiantosopimusta. Tämä tapahtuu yleensä silloin, kun hoito ja huolenpito eivät täytä omaishoitosopimuksen vaatimuksia. Omaishoito on silloin luonteeltaan läheisten ja omaisten hoitoon liittyvää laajempaa toimintaa, johon voidaan tarvita kunnan tai muiden toimijoiden tukea. Hoitoa tarjoava läheinen tai omainen voi tarvita toimintansa tukemiseksi muita sosiaalihuoltolain mukaisia palveluja, vaikka hän ei halua tehdä toimeksiantosopimusta tai saada sopimushoitoon kuuluvaa palkkiota. (Kansallinen omaishoidon kehittämissuunnitelma 2014, 55.) Nykypäivänä virallista hoivaa, jonka tarjoavat kunta, järjestöt ja yritykset

kutsutaan formaalihoivaksi. Perheeltä, ystäviltä ja vapaaehtoisilta saatu hoiva on puolestaan informaalihoivaa. (Julkunen 2008, 215.)

2.2 Etäomaishoiva ja transnationaalinen hoiva

Virallisen ja muun omaishoidon lisäksi on tilanteita, joissa annetaan hoivaa ja tukea omaisille ja läheisille tavallisissa perhe- ja ystävyyssuhteissa (Kansallinen omaishoidon kehittämisohjelma 2014, 56). Etäältä annettava hoiva nimetään etäomaishoivaksi. Henkilö, joka vammasta, erityisestä tarpeesta tai muusta syystä johtuen ei omatoimisesti selviydy arjesta, voi saada apua ja huolenpitoa etäällä olevalta läheiseltä, sukulaiselta tai ystävältä. Avunantajaa kutsutaan etäomaishoitajaksi. (Hyvärinen, Nybacka & Saastamoinen i.a., 7.)

Hyvärinen (2013) ja Vuorijärvi (2010) pohtivat tutkimuksissaan etäomaishoitajuuden määritelmää. Heidän mielestään määrittelyä etäomaishoivasta on syytä pohtia useammalta näkökannalta. Etäomaishoivan määrittely voi olla riippuvainen hoidettavan ja hoivaa antavan välisen matkan pituudesta tai matkaan käytetystä ajasta. (Hyvärinen 2013, 25–29, 103; Vuorijärvi 2010, 22–23.) Voidaan pohtia, onko kyse etäomaishoivasta, kun päivittäinen hoiva on mahdotonta suorittaa, tai kuten Vuorijärvi (2010, 22) ilmaisee: ”...*etänä ei vaippoja voi vaihtaa eikä kylvettä.*”

Tässä opinnäytetyössä käsitettä etäomaishoitaja käytetään tilanteessa, jossa hoivaa antava ja hoivaa saava asuvat eri taloudessa. Tutkimuksessa en rajoita etäomaishoitotilannetta etäisyyden mukaan tai aseta sille aikamäärittelyä. Etäomaishoitaja voi auttaa tai pitää huolta läheisestään joko samassa kaupungissa tai satojen kilometrien päässä. Tutkimuksessa käsite etäomaishoitaja on henkilö, joka säännöllisesti osallistuu läheisen hoivaan ja kantaa vastuun läheisen hoivasta.

Etäomaishoitajan toiminta vaihtelee hoidettavan tarpeiden mukaan. Hoidettavan sairaudet ja toimintakyky sanelevat jokaista omaishoitotilannetta. Etäomaishoitajalla on keskeinen tehtävä hakea ja järjestää palveluja, varmistaa niiden toimivuus ja olla puolesta-puhuja hoidettavalle. Useimmiten hän huolehtii hoidettavan arjen käytännön toiminnasta. (Vuorijärvi 2010, 22.) Etäomaishoitajan toiminnat ovat arkisia asioita, jotka eivät ole

osana kunnan järjestämiä palveluita. Näitä ovat esimerkiksi kaupassa käynti, pankkiasioiden hoitaminen, lääkeasiat ja lääkärissä käynnit. (Kansallinen omaishoidon kehittämisohjelma 2014, 56.) Etäomaishoitajan antama henkinen tuki ja juttukaverina oleminen ovat hoidettavan hyvinvoinnin kannalta erityisen tärkeitä. Hän ylläpitää myös hoidettavan ihmissuhdeverkostoa (Vuorijärvi 2010, 22).

Nykyaikana työikäisten liikkuvuus työn perässä on lisääntynyt, ja siten välimatkat etäomaishoitajan ja hoivattavan välillä ovat suurentuneet (Hyvärinen 213,104). Globalisoinnin myötä tapahtuva väestön muuttoliike vaikuttaa ikäihmisten hoivaan. Suomessa asuvat maahanmuuttajat saattavat antaa hoivaa lähtömaahan jääneille omaisilleen. Tällöin hoivatilanne toteutuu maiden rajojen yli ja hoivaa antavat joutuvat kohtaamaan eri maiden sosiaalipoliittisia järjestelmiä, jotka eivät tunnista ylirajallista hoivaa. Tässä tapauksessa hoiva on ylirajallinen eli transnationaalinen. (Zechner 2010, 5, 48–49, 86.)

Transnationaalisisessa hoivaprosessissa maahanmuuttajat luovat ja ylläpitävät moninaisia sosiaalisia suhteita, jotka yhdistävät lähtö- ja kohdemaiden yhteisöjä. Hoiva voidaan joutua sopeuttamaan sekä hoivattavan että hänen perheensä asuinpaikkojen eri sosiaalipoliittisten järjestelmien vaatimuksiin. (Zechner 2010, 86.) Hoivattavan asuessa Suomen rajojen ulkopuolella, etäomaishoitaja joutuu Suomesta käsin hoitamaan hänen asioitaan mahdollisen etäteknologian avulla ja olemaan yhteydessä hoidettavaan puhelimitse. Hoitoon liittyvät haasteet saattavat kuormittaa etäomaishoitajan psyykkisiä, fyysisiä ja taloudellisia resursseja sekä vaikeuttaa ansiotyön ja omaishoitajuuden yhteensovittamista. On syytä pohtia, miten tilanne, joka velvoittaa työikäistä etäomaishoitajaa avustamaan omaisia, vaikuttaa hänen työstä poissaoloihin ja sitä kautta eläkekertymään (Mäkelä ym. 2012, 201).

2.3 Omaishoito ja maahanmuuttajat Suomessa

Maan ulkopuolelta Suomeen pysyvästi muuttanutta henkilöä kutsutaan usein maahanmuuttajaksi (Martikainen, Sari & Korkiasaari 2013a, 33). Suomessa on tapana nimetä maahanmuuttajia ulkomaan kansalaisiksi ja vieraskielisiksi. Samoja nimityksiä käytetään myös lainsäädännöllisissä ja tilastollisissa käytännöissä. Yhden tai useamman maan kansalaisia nimetään monikansallisiksi. (Kansalaisuuslaki 16.5.2003/359.) Vie-

raassa maassa syntyneellä voi olla etnisesti suomalainen tausta. Toista kieltä kuin suomea, ruotsia ja saamea puhuva nimetään maassamme vieraskieliseksi. Vastakohtana maahanmuuttajille, juuriltaan Suomessa syntyneitä nimetään kanta- ja valtaväestöksi. (Martikainen & Tiilikainen 2007, 17–18.)

Valtaosa Suomeen tulleista maahanmuuttajista asuu pääkaupunkiseudulla tai maamme suurimmissa kaupungeissa (Martikainen ym. 2013a, 40). Lähes puolet heistä on asettunut pääkaupunkiseudulle. Viimeisten 25 vuoden aikana maahanmuuttajien osuus väestöstä on kasvanut kymmenkertaisesti. Syynä muutoksiin voidaan pitää Neuvostoliiton hajoamista, Itä-Eurooppaa kohdanneita muutoksia sekä Suomen mukaantuloa Euroopan Unioniin. Kasvun ennustetaan jatkuvan myös tulevaisuudessa. (Helsingin kaupungin tietokeskus 2016, 5–6.)

Helsingin kaupungin tietokeskuksen raportissa ennustetaan, että vuoteen 2030 mennessä venäjänkielisten maahanmuuttajien määrä pääkaupunkiseudulla lähes kaksinkertaistuu, vuonna 2015 lasketusta, noin 33 000 hengestä. Venäjänkielisten eläkeläisten määrä kasvaa vuoden 2015 laskelman mukaisesta 2000 hengestä 7000 eläkeläiseen vuoteen 2030 mennessä. Pääkaupunkiseudun väestöstä joka viides asukas tulee silloin olemaan ulkomaalaistaustainen. (Helsingin kaupungin tietokeskus 2016, 10,16,20.)

Maahanmuutto vaikuttaa muuttajien elämään ja lähiverkostoihin. Vieraaseen maahanmuutto vaikuttaa moninaisesti niin lähtö- kuin kohdemaassa asuviin perheenjäseniin, jolloin perheen ja sukulaisten sisäiset suhteet muuttuvat. (Siim 2007, 218.) Maahanmuuttajat aiheuttavat elämällään, toiminnoillaan ja kontakteillaan muutoksia niin lähtö- kuin tulomaan yhteiskunnassa. Kansainvälinen muuttoliike aiheuttaa kansallisille yhteisöille paineita löytää käytäntöjä muuttuviin väestörakenteisiin. (Martikainen, Saukkonen & Säävälä 2013b, 13–14.) Suomessa kunnat joutuvat pohtimaan, miten sopeuttaa monikulttuurisuudesta syntyneitä haasteita ja ottaa ennalta huomioon mahdollisia palvelutarpeiden muutoksia sekä miten soveltaa niitä käytäntöön. (Helsingin kaupungin tietokeskus 2016, 27.)

Linderborg (2008, 55) osoittaa tutkimuksessaan, että ikääntyvät maahanmuuttajat ryhmänä ovat Suomessa melko tutkimaton alue. Vielä vähemmän tutkimusta on olemassa maahanmuuttajataustaisista omaisista, jotka hoitavat tai muulla tavalla huolehtivat

ikäntyivistä perheenjäsenistään. Maahanmuuttaja tuo uuteen maahan mukanaan ”matkalaukkunsa”, joka sisältää hänen historiallisen, sosiaalisen ja kulttuurisen perintönsä. Maamme päättäjien ja toimeenpanevien tahojen olisi oleellista tietää maahanmuuttajien ”matkalaukun” sisällöstä sekä näiden ihmisten odotuksista ja toivomuksista. (Martikainen ym. 2013b, 14.)

YOMO -projektin työntekijät tekivät vuonna 2015 Webropol-kyselyn Helsingin ja Vantaan omaishoitotuen henkilöstölle. Kyselyn aiheena oli tutkia henkilöstön näkemyksiä maahanmuuttajataustaisten omaishoitajien tilanteesta. Viranomaiset kokivat, että maahanmuuttajat elävät perhekeskeisessä kulttuurissa. Lisäksi he tunnistivat kieliongelmat ja sen, että maahanmuuttajilla on vaikeuksia ymmärtää virallisen omaishoitajasopimuksen sisältöä. (Pääkaupunkiseudun Omaishoitajat ja Läheiset ry, 2015.) Maahanmuuttajaperheissä hoivaa tarvitsevat perheenjäsenet hoidetaan kulttuurisen perinteen mukaisesti perhepiirissä. Hoitavilla maahanmuuttajilla on oikeus saada apua ja tukea hoivatilanteessa. Maahanmuuttajat olettavat helposti, että hoivaa annetaan perheen sisäisesti, ilman ulkopuolista apua. Suurin syy avun ja tuen puuttumiseen on, etteivät he osaa sitä hakea. Hoivaa anovan on vaikeaa ymmärtää sopimusvelvoitteen merkitystä sekä hoitoon liittyviä kriteereitä.

YOMO -projekti Webropol-kyselyn vastaukset vahvistivat jo aiemmin Väestöliiton suorittaman Kotipuu-projektissa ilmenneitä palvelun ja tuen saannin vaikeuksia. Kieliongelmat ovat eräs syy siihen, miksi maahanmuuttajalla ei ole tietoja maamme palvelujärjestelmästä. Kokemus siitä, ettei saa tarvittavaa palvelua, luo epäluuloa viranomaisia kohtaan. Sosiaali- ja terveystalvet Suomessa ovat maahanmuuttajien lähtömaahan nähden yleensä erilaiset. Perhekeskeinen kulttuuri ja tapa hoitaa perheasioita poikkeavat maahanmuuttajan kotimaan tavoista, mikä aiheuttaa epäluuloa viranomaisia kohtaan. Tämä voi johtaa haluttomuuteen vastaanottaa tarjottuja palveluja. Kotipuu-projektin perhetyön toiminnassa ilmeni myös, että maamme palvelujärjestelmä ei tarjoa maahanmuuttajille tarpeenmukaista tukea palvelujen saamisessa, koska maahanmuuttajien tarpeet tulkitaan ja tunnistetaan usein väärin. (Alitolppa-Niitamo, Moallin & Novitsky 2005, 87–90.)

2.4 Arki ja hoiva

Monet ihmiset elävät elämäänsä kyseenalaistamatta arjen tarkoitusta (Kosik 1978, 84). Ihmisen elämässä arkea voi tulkita hänen jokapäiväisestä toiminnastaan. Arkea on käsitelty monessa tutkimuksessa. Felski viittaa arkeen sellaisena kuin se näyttää ensisilmäyksellä. Jokapäiväinen elämä näyttää olevan kaikkialla, silti ei missään. Sillä ei ole selkeitä rajoja ja sitä on vaikea tunnistaa. Arki on synonyymi vakinaiselle, tavalliselle, arkipäiväiselle, samalla se on myös oudon saavuttamatonta, vastustaa ymmärrystämme ja pakenee ulottuviltamme. (Felski 2000, 15.)

Salmi (1991, 240) katsoo ihmisten arkielämän olevan tässä paikassa ja käsin kosketeltavissa, missä tapahtumat kulkevat toistuvissa, samanlaisissa sykleissä, jotka ovat sidoksissa olemassaolon ehtoihin. Felskin (2000, 18.) mielestä arki on ennen kaikkea ajallinen termi, joka kuvastaa mitä tapahtuu päivästä toiseen. Nukkuminen, syöminen, ja työnteke noudattaa säännöllistä päivittäistä rytmiä, joka vuorostaan on upotettu suurempiin toistuviin sykleihin: viikonloppuun, vuosilomaan, uuden lukukauden alkamiseen.

Kosikin (1978, 84) mielestä arkipäivä on ennen kaikkea ihmisten yksilöllisen elämän lähtökohta jokaisen päivän kehyksille: mahdollisuuteen toistaa päivittäin jokapäiväisiä toimia jokapäiväisessä aikataulussa. Arki on yksinkertaisesti prosessi, jossa sopeudutaan oletuksiin, käyttäytymismalleihin ja käytäntöihin. Itselle myönnetään asioita, joista tulee itsestäänselvyyksiä (Felski 2000, 31). Arjessa toiminta ja elämäntapa muuttuvat vaistomaisiksi, alitajuisiksi ja tiedostamattomiksi mekanismeiksi. Asioita, ihmisiä, liikkeitä, toimintoja, ympäristöä ja maailmaa ei enää havainnoida niiden alkuperäisyydessä ja aitoudessa. Arkea ei enää tarkastella kuten aikaisemmin, vaan siellä olevat elementit, esimerkiksi lapset, koetaan ja hyväksytään inventaarioina, tutun maailman ainesosina. Arki näyttäytyy välinpitämättömyytenä, puhtaasti mekaanisena ja vaistonvaraisena työnä, tai tutuksi tulleiden asioiden maailmana. Arki on myös maailma, jonka arvot ja ulottuvuudet voidaan kontrolloida ja laskelmoida yksittäisen ihmisen kyvyillä ja voimilla. Arkielämässä kaikki on välittömästi ”ulottuvilla”, yksittäiset aiheet voidaan toteuttaa. (Kosik 1978, 85.)

Kosikin (1978, 84) mielestä arki muuttuu ongelmalliseksi heti kun sen rytmi häiriintyy. Muutto maasta toiseen vaikuttaa ihmisten arkielämään, minkä johdosta arjen rytmi muuttuu väliaikaisesti. Muutto saattaa aiheuttaa perheensisäisiä konflikteja ja rikkoa perhekokonaisuutta etenkin silloin, kun muuttoon osallistuu vain osa perheestä (Säävälä 2013, 103). Maahanmuuton seurauksena ulkoiset tapahtumat ja niiden aiheuttamat muutokset vaikuttavat perheenjäsenten väliseen tasapainoon. Perheen sisäinen dynamiikka ja vastuualueet muuttuvat. Muutos synnyttää ristiriitoja ja uhkaa perheytimen psykososiaalista hyvinvointia. (Alitolppa-Niitamo ym. 2005, 85.) Uuden kotimaan sosiaaliturvalait saattavat aiheuttaa vaikeuksia maahanmuuttajien perheille ja rajoittaa perheen yhteistä arkea (Säävälä 2013, 114). Ikääntyville perheenjäsenille annettua hoivatoimintaa joudutaan arvioimaan uudelleen.

3 PERHEKÄSITYS VENÄJÄLLÄ JA SUOMESSA

Perhe on monitahoinen käsite, jota voidaan määritellä sosiologian, oikeuskäytännön, pedagogian ja psykologian näkökannalta. Ihmiset, jotka liittyvät yhteen sukulaisuuden tai avo- ja avioliiton puitteissa, voidaan tulkita perheiksi. Oikeuskäytäntö täydentää määrittelyä ja antaa perheenjäsenille juridisia oikeuksia ja velvollisuuksia. Pedagogiikan ja psykologian puitteissa painotetaan, että perheenjäsenten välisissä henkilökohtaisissa suhteissa, vanhemman sukupolven rooliin kuuluu kehittää nuorempaa sukupolvea sosiaaliseen elämään. (Hämäläinen & Kangas 2010, 7–9, 17–18.) Litmala (2003, 120) viittaa, että perhe on ryhmä ihmisiä, jossa jäsenet ovat yhteydessä toisiinsa tietyissä suhteissa ja kantavat vastuuta sekä velvollisuuksia toisiaan kohtaan.

Venäjällä perheellä on keskeinen rooli. Perhe toimii tukiverkkona ja koostuu ydinperheestä, etäisistä sukulaisista ja mahdollisesti ystävistä. Moni asuu kolmen sukupolven talouksissa. Isovanhempien rooli lastenlasten hoidossa on huomattava. Ikääntyneistä perheenjäsenistä hoivavastuu lankeaa lapsille ja lastenlapsille. (Novitsky 2013, 11–12.)

Suomessa ydinperhe on tyypillisin perhemuoto. Ydinperhe koostuu vanhemmista ja heidän luonaan asuvista lapsista. (Faurie & Kalliomaa-Puha, 2010, 28.) Laki toimeentulotuesta (30.12.1997/1412 § 3) määrittelee perheen seuraavasti: perhe on yhteistaloudessa asuvat avo- ja aviopuolisot sekä heidän alaikäiset, omat lapset tai ottoplapset. Maa-hanmuuttajien perhemalli saattaa poiketa suomalaisen perheen ydinmallista. Se voi olla perhe, johon kuuluu paljon suurempi määrä läheisiä ihmissuhteita. (Martikainen & Tiilikainen 2007, 27).

Suomessa asuvalla väestöllä ei ole juridista vastuuta omaisten hoivasta kuten esimerkiksi Saksassa, Virossa ja Venäjällä asuvilla. Venäjän Federaation Perhelaki (29.12.1995) määrittää perheenjäsenten elatusapuvelvoitteet. Työkykyisten aikuisten lasten on tuettava ja huolehdittava avun tarpeessa olevista vammaisista vanhemmistaan. Avun määrää voidaan arvioida ikäihmisen köyhyden, sairauden ja sosiaalisen tilanteen mukaan. Apua tarvitsevan vammaisen puolison tai hänen lapsensa ollessa estyneitä avun antami-

seen, vammaiset on oikeutettu saamaan apua tarvittavat resurssit omaavilta lapsenlapsilta.

Novitsky (2013, 10, 14) viittaa, että Venäjän väestöä edustaa liki satakuusikymmentä etnistä ryhmää. Venäjän kieltä puhuvat perheet voivat kulttuuriperinteiden, ympäristön sekä perheeseen kuuluvien roolien kohdalla poiketa monella tavalla toisistaan maan laajuudesta johtuen. Useimmissa perheissä toimii edelleen perinteinen roolijako. Hoiva lapsista ja ikääntyvistä perheenjäsenistä kuuluu naisille.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja tutkimustehtävät

Opinnäytetyön tarkoitus on kuvailla venäjänkielisten työikäisten naisetäoimaishoitajien arjen tarpeita ja tilanteita heidän antaessaan hoivaa joko Suomessa tai maan rajojen ulkopuolella asuville hoivattaville. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa venäjänkielisten työikäisten etäoimaishoitajien tarpeista Pääkaupunkiseudun Omaishoitajat ja Läheiset ry:n työntekijöiden käyttöön. Haastatteluista tuotetun materiaalin pohjalta heillä on mahdollisuus kehittää jatkossa maahanmuuttotaustaisille omaisille YOMO -projektin toimintaa. Etäältä toimivat omaiset tarvitsevat hoivatyössään tietoa ja tukea. Hoiva-alan ammattilaisten olisi hyvä tietää, miten heidän tulisi huomioida ja tukea etähoivatilanteissa eläviä omaisia.

Tutkimuskysymykset ovat:

Mistä venäjänkielisen työikäisen etäoimaishoitajan arki koostuu?

Millaisia kokemuksia heillä on etäoimaishoivasta?

Millaista tukea he tarvitsevat toimiakseen etäoimaishoitajina?

4.2 Tutkimusympäristö ja tutkimuksen kohderyhmä

Helsingissä ja Vantaalla toimiva Pääkaupunkiseudun Omaishoitajat ja Läheiset ry kuuluu valtakunnalliseen Omaishoitajat ja läheiset -liittoon. Pääkaupunkiseudun Omaishoitajat ja Läheiset ry (POLLI) toimii omaishoitajien ja heidän hoidettaviensa neuvonta-, tuki- ja edunvalvontajärjestönä. POLLI toimii myös kokemustiedon asiantuntijana sekä viranomaistahoille että muille järjestöille. POLLI pyrkii edistämään ja auttamaan omaishoitoperheiden asemaa tiedottamalla sekä tukemalla hoivaa antavia henkilöitä tunnistamaan oikeutensa omaishoitajana. Raha-automaattiyhdistyksen tuella POLLI:ssa kehitetään omaishoitajien tukitoimia jatkuvasti muuttuvassa monikulttuurisessa ympäristössä. (Pääkaupunkiseudun Omaishoitajat ja Läheiset ry, i.a.) Vantaalla ja Helsingissä suurimmat vieraskieliryhmät ovat venäjä, viro ja somali, jotka on valittu YOMO -

projektin kohderyhmiksi. Projektityöntekijät suunnittelevat laajentaa kohderyhmäpohjaa. (Pääkaupunkiseudun Omaishoitajat ja Läheiset ry, 2015).

Olen tarjonnut vuoden 2016 alusta puhelinneuvontaa ja ohjausta venäjänkielisille omaishoitajille toimimalla vapaaehtoisena Pääkaupunkiseudun Omaishoitajat ja Läheiset ry:ssä. Valitsin haastatteluihin kohderyhmäksi työikäiset venäjänkieliset etäomaishoitajat, koska tämän ryhmän tarpeet ovat nousseet esille harjoitteluiden ja vapaaehtoisuiminnan aikana. Tavoitin Pääkaupunkiseudun Läheiset ja Omaiset ry:n, venäjänkielisten järjestö Inkerikeskus ry:n ja pääkaupunkiseudun ortodoksisten seurakuntien kautta. Osan haastateltavista rekrytoin POLLI:n neuvontapalvelun kautta (Liite 1).

4.3 Aineiston keruu

Tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on kuvata ihmisten todellista elämää mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Ihmisten arkielämässä on asioita, joita ei voi määrällisesti mitata. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 161.) Tutkimuksen tavoitteena ovat ihmisen omat, koetun todellisuuden kuvaukset, joiden oletetaan sisältävän sellaisia asioita, joita ihminen pitää itselleen tärkeinä ja merkityksellisinä (Vilka 2005, 97).

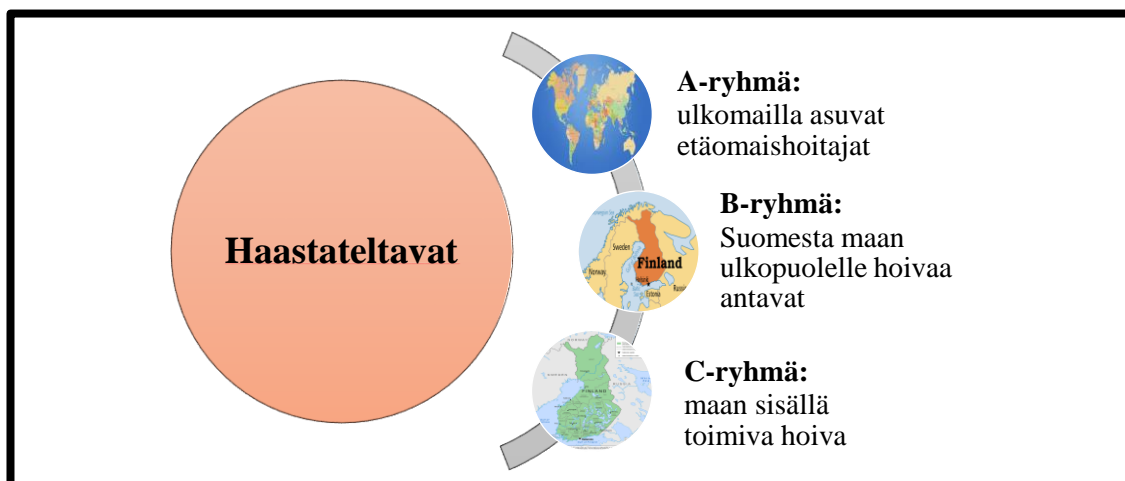
Laadullisella tutkimusmenetelmällä toteutettavassa tutkimuksessa aineistoa voi kerätä monella tavalla. Käytetyimpiä tiedonkeruunmuotoja on haastatteluista kerätty aineisto. Suora kielellinen vuorovaikutus mahdollistaa tiedonhankinnan itse haastattelutilanteessa sekä mahdollistaa vastausten taustalla olevien motiivien lähtökohdat. Haastateltavien elekieli voi selkeyttää ymmärtämään vastauksia toisella tavalla kuin aluksi oli ajateltu. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34.) Haastatteluista kerätyn aineiston järjestystä voi säädellä ja vastauksia voi tulkita tarkemmin kuin kyselyssä, koska haastateltavia on mahdollista tavoittaa myöhemminkin, jos aineistoa täytyy täydentää (Hirsjärvi ym. 2013, 205–206).

Tutkimuksessani olen käyttänyt teemahaastattelumenetelmää. Tässä menetelmässä määrätään haastateltaville etukäteen aihepiirit ja teema-alueet (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34).

Haastattelut sisälsivät seuraavia teemoja:

- taustakysymykset
- etäomaishoivaan liittyvät palvelut ja tuen saanti
- työ ja etäomaishoitajuuden yhteensovittaminen
- venäjänkielisen etäomaishoitajan arki Suomessa ja rajojen ulkopuolella. (Liite 2).

Toteutin teemahaastattelut keväällä ja alkukesällä 2016 haastatellen kymmentä etäomaishoitajana toimivaa naishenkilöä. Tutkimustulosten esittäessä olen käyttänyt lainauksia haastateltavien puheesta ja jakanut vastaukset eri ryhmiin. Ulkomailla asuvat Suomeen hoivaa antavat etäomaishoitajat kuuluvat A-ryhmään, Suomesta maan ulkopuolelle hoivaa antavat B-ryhmään ja muut haastateltavat C-ryhmään (KUVA 1).



KUVA 1. Tutkimuksen kohderyhmät

Osan haastatteluista nauhoitin haastateltavien luvalla, muut suoritin kirjaamalla muistinoja. Keskimäärin haastattelujen kesto oli noin tunnin mittainen. Haastattelut tein haastateltavien kotona, kirjastotiloissa sekä SKYPE:n välityksellä.

Toteutin haastattelut venäjäksi, etäomaishoitajien omalla äidinkielellä. Kvalitatiivisen haastattelun pyrkimys on muodostaa tutkittavan puheesta ja ilmaisuista tiettyjen asioiden tai ilmiöiden tutkimusaineistoa. Edellytys tutkimusaineiston syntymiselle on, että tutkija ja tutkittava ymmärtävät toisiaan. (Rastas 2005, 79.)

Haastattelut etenivät valittujen teemojen mukaisesti mutta kuitenkin aiheisällöltään haastateltavan ehdoilla. Eskolan ja Suorannan (1998, 87) mukaan haastattelijan tulee varmistaa, että kaikki etukäteen päätetyt teema-alueet käydään läpi, vaikka niiden järjestys ja laajuus vaihtelevat haastattelusta toiseen. Haastateltavan ääni pääsee kuuluviin ja tutkijalla on syntyneessä vuorovaikutuksessa helppoa tulkita keskeiset asiat ja niiden merkitykset (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48).

Lähetin haastateltaville kirjallisen tiedotteen (Liite 3), jossa kerroin tutkimuksen aiheen, sen tarkoituksen ja tavoitteen. Näiden lisäksi kerroin myös luottamuksellisesta tutkimusaineiston käsittelystä ja sen julkaisemisesta nimettömänä. Kuulan mukaan (2006, 119) tiedottaminen on tarpeellista, kun tutkimukseen kerätty aineisto, esimerkiksi teemahaastattelun sisältö, tallennetaan muuttumattomana.

4.5 Aineiston analyysimenetelmä

Laadullisen aineiston analyysissä halutaan tuoda tutkimuksen sisältöön selkeyttä ja tällä tavoin laajentaa tutkittavaa aineistoa. Laatiessaan teemahaastattelurunkoa tutkijan tulee omata sekä teoreettista tietoa että omaa kokemusta tutkittavasta aiheesta. Tieto mahdollistaa teemojen syntymisen. Teemahaastattelulla koottu aineisto muodostuu apuvälineeksi, kun teemahaastattelurungon sisältöä jäsenellään. (Eskola & Suoranta 1998, 138,153.)

Laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysin rakenne eroaa siinä, miten teoria vaikuttaa aineiston hankintaan, analysointiin ja raportointiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–100). Vilkka (2005, 140–141) on todennut, että laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysi on aineisto- tai teorialähtöinen. Aineistolähtöisessä analyysissä tutkija pyrkii kuvaamaan tutkittavien merkitysmaailmaa eri näkökulmista. Hänen tavoitteenaan on käsittää tutkittavien toiminta- sekä ajattelutapoja ja myös uudistaa niitä. Teorialähtöisessä analyysissä lähtökohtana on jo olemassa oleva teoria ja tieto tutkittavasta asiasta. Tutkija uudistaa jo olemassa olevaa teoriaa käyttäen tutkittavilta kerättyä tietoa. Tuomen ja Sarajärven (2009, 96–97) mukaan on myös olemassa teoriaohjaava analyysi, ylhäällä mainittujen sisällönanalyysien rinnalla. Teoriaohjaavassa analyysissä analyysiyksiköt valitaan tutkittavien kertomuksista. Aikaisempi olemassa tieto ja teoria sekä kannattaa tutkimusta

että auttaa löytämään sille uusia ulottuvuuksia. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 100) viitaten teoriaohjaava analyysi pohjautuu induktiivisen päättelyyn, jossa yksittäisestä havaintojoukosta muodostuu teoria. Teoria kytetään johdattamaan tutkimuksen lopputulosta.

Tässä tutkimuksessa teoriaohjaavan sisällönanalyysin tarkoituksena on tuoda esille venäjänkielisten etäomaishoitajien arjen kokemuksia, jossa hoivaan liittyvä toiminta on tärkeä osa heidän arkielämäänsä. Tutkimuksen kohde liittyy vahvasti hoivaan ja maahanmuuttokontekstiin. Tutkimuksessani aineiston analysointi lähti siitä, että haastattelutilanteiden jälkeen kirjoitin auki haastattelumateriaalin. Aineiston on keräytynyt 38 A4-sivua. Seuraavaksi käänsin venäjän kielestä suomeksi haastateltavien kertomukset. Pietilä (2010, 420) toteaa, että haastatteluaineiston kääntäminen toiselle kielelle ja sen litteointi vaatii enemmän työtä tutkijalta. Tämän tutkimuksen haastatteluaineisto koostui monipuolisesta ja runsaasta tiedosta, joka heijastaa etäomaishoitajien arkea.

Teoriaohjaava sisällönanalyysi etenee aineistolähtöisen analyysin mukaisesti. Ensimmäisessä vaiheessa kirjoitettujen haastatteluaineistojen kertomukset tiivistetään tai pilkotaan osiin. Tämä prosessi on pelkistämistä ja sen mukaan haastatteluaineistosta karsitaan tutkimukselle kaikki epäolennainen pois. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–109.) Tiivistelmällä haastatteluaineistoa sain mahtumaan 26 A4-sivuun. Luettuani haastatteluaineistoa pyrin löytämään keskeisiä teemoja, jotka selventäisivät tutkimusongelmaa tai olisivat tutkimuksen kannalta olennaisia.

Olen tulostanut tutkimusaineistoa ja pilkkonut samankaltaisuuden tai eroavaisuuksien käsitteet liuskoiksi ja kiinnittänyt ne teemojen mukaan fläppipaperille. Tuomen ja Sarajärven (2009,110) mukaan tämä on klusteroinnin vaihe. Tässä vaiheessa tapahtuu tutkimusaineiston ryhmittely, samaa tarkoittavat käsitteet yhdistetään teemaksi ja järjestetään teeman luonteenomaisella nimikkeellä. Teoriaohjaavan analyysin tuloksena syntyivät teemat: haastateltavien taustatiedot, hoiva arjessa, perheen merkitys arjessa, tuki ja palvelut, työ ja hoiva. Esille tulleet tutkimusaineiston teemat olivat havainnollisia siitä huolimatta, että haastateltavien ja hoivaa saavien omaisten asuinpaikat vaihtelivat suuresti. Etäomaishoivatilanteet olivat myös erilaiset.

Seuraavassa sisällönanalyysin vaiheessa erotetaan tutkimuksen kannalta oleellinen tieto. Tämä on Tuomen ja Sarajärven (2009, 111) mukaan abstrahointivaihe. Tutkimusaineis-

tosta etsitään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Tutkimuksen kannalta oleellisen ja valikoidun tiedon perusteella joko muodostetaan teoreettisia käsitteitä tai käytetään jo olemassa olevia käsitteitä, jotka liitetään empiiriseen aineistoon. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111.) Edellä mainittua tapaa hyödyntäen olen pyrkinyt tuomaan esille haastateltavien olennaiset elämykset tutkimuskysymyksiin nähden. Tutkimusprosessi on tarkkaa tulkinallista työtä: on kysyttävä, tulkitsenko oikein tai väärin juuri tuon lausekohdan merkityksen. Valinnat ovat lähellä subjektiivisuutta, kun tutkimustyön aineistoon tehtyjä johtopäätöksiä perustellaan (Eskola & Suoranta 1998, 153).

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Haastateltavien taustatiedot

Kaikki haastateltavat olivat venäjänkielisiä naisia. Heidän ikäjakaumansa oli 41–64 vuotta. Tässä tutkimuksessa A-ryhmään kuuluvia eli ulkomailla asuvia ja Suomeen hoivaa antavia haastateltavia oli neljä henkilöä, B-ryhmäläisiä eli Suomesta ulkopuolelle hoivaa antavia oli kolme henkilöä ja loput kolme kuuluivat ryhmään C eli he sekä asuivat että antoivat hoivaa Suomessa (KUVA 1).

Haastateltavien yhdistävät tekijät olivat etäomaishoitajuus, työikäisyys, äidinkieli ja sukupuoli. Erottava tekijä oli muoto, jolla hoivaa annetaan. Hoivamuoto oli hoivatarpeesta riippuen joko maansisäinen tai transnationaalinen. Koulutustaustoiltaan yli puolella haastateltavista oli korkeakoulukoulutus ja enemmistöllä terveys alan koulutus. Suurin osa heistä oli työelämässä. Suomessa olevat haastateltavat olivat asuneet maassamme yli 10 vuotta. Heidän suomen kielen taitonsa oli hyvä tai kohtalaisen hyvä. Suomen ulkopuolella asuvilla, haastatteluun osallistuneilla etäomaishoitajilla suomen kielen osaaminen oli heikkoa.

Hoivaa saavien haastateltavien vanhemmat olivat iältään 67–94-vuotiaita. Hyvärinen (2013, 51) ja Vuorijärvi (2010, 25) ovat tutkimuksissa todenneet, että etäomaishoivan tarpeessa ovat enimmäkseen hoivattavan vanhemmat ja lähisukulaiset. Lähes kaikki haastateltavien hoivattavat asuivat kotona. Etäisyydet etäomaishoitajien ja hoivattavien välillä vaihtelivat 17–2000 kilometriin. Etäomaishoitotilanteen syntyessä suurin osa haastateltavista oli antanut hoivaa molemmille vanhemmilleen. Osa haastateltavista hoiti useampaa hoivaa tarvitsevaa läheistä yhtä aikaa tai niin, että kun jokin hoivatilanne päättyi, toinen läheinen tuli edellisen tilalle hoivattavaksi. Etäomaishoivatilanne saattoi myös syntyä niin, että hoivan antaja tai sen saaja joutui muuttamaan toiselle paikkakunnalle tai toisen maahan. Hoivan pituus vaihteli kahdesta vuodesta 30 vuoteen. Haastatteluun osallistuneet jakoutuivat hoivavastuun perusteella siten, että kuusi heistä kantoi yksin hoitovastuun ja neljä pystyi jakamaan vastuun sisarusten, puolison tai lasten kanssa.

5.2 Hoiva arjessa

Haastattelutilanteessa haastateltavat kertoivat omasta elämästään ja kokemuksistaan vanhempiensa hoivasta. He kuvasivat oman elämänsä koostuvan perheestä, kodista ja työstä sekä jokapäiväisestä toiminnasta. Felskiä (2000, 26–27) lainaten jokainen päivä on synonyymi säännölliselle, yksitoikkoiselle rutiinille; se ilmentää sekä mukavuutta että ikävystymistä tavallisesta. Rutiinit sisältävät hänen mukaansa tavat, jotka saavat alkunsa teoista ja asenteista.

Haastateltavien arkielämä ilmentää tiettyä aikakäsitystä, se ei erityisesti välitä tilan tunnetta. Felskin (2000, 22) mukaan, arjelle on yleensä ominaista rajojen puute, ja näin ollen sille ei ole olemassa selkeitä tietoja paikasta ja tilasta. Se sisältää suuren määrän erilaisia tiloja, sekä tiloissa liikkumisen eri muotoja, kuten kävelemisen ja ajamisen. Etäomaishoitajan arkeen kuuluu erilaisia tiloja niin omalla, kuin hoivattavan asuinpaikalla. Felski (2000, 23) viittaa, että koti ei ole vain maantieteellinen nimitys, vaan myös maailman kokonaisuuteen kuuluva mukana värähtelevä vertauskuva.

Arkielämä kantaa mukanaan monimutkaisen suhteen, joka erottaa yksityisen ja julkisen; se sisältää kotiin liittyvää toimintaa, työrutiineja, matkailua sekä vapaa-aikaa (Felski 2000, 16; Salmi 2004, 11). Julkinen ja yksityinen arki sulautuvat toisiinsa. Haastattelujen mukaan etäomaishoitaja pääasiallisesti antaa hoivaa vapaa-ajallaan. Näin vapaa-aika jakautuu kahteen osaan: aikaan, jota hän käyttää hoivalle ja aikaan joka on hänen omaa vapaata aikaansa. Hoiva voi olla koko ajan etäomaishoitajan mielessä ja hän voi joutua tekemään sitä myös työajallaan. Eräät haastateltavat kertoivat:

Vietän kaikki lomajaksot vanhempien luona, pari kerta vuodessa. Teen puutarhatöitä, autan kotitöissä ja hoidan heidän asiat viranomaisten kanssa. Kotoa soitan heille vain kerran kuukaudessa, koska se on kallista. Jos heillä tulee hätä, minulle ilmoitetaan siitä. (B)

Etäomaishoitaja on fyysisesti läsnä ainoastaan lomajakson aikana.

Alussa olemme tuoneet vanhempani Suomeen kesäkaudeksi. Tämä oli isälle hyvä mahdollisuus kuntoutumiseen. Hän pääsi ulkoilemaan. Nyt vietän pari kuukautta vuodesta Venäjällä. Näin siskoni pääsee lomille. Nykyään hän hoitaa vuoteessa olevaa äitiämme omassa kodissaan. (B)

Haastateltava toimii siskonsa sijaisena omaishoitajan tehtävissä kotimaassaan.

Neuvon äitiä päivittäin puhelimitse. Hän tarvitsee asiointiapua. Yleensä se on laskujen maksamisesta muistuttamista. Lääkärissä käynti useimmiten on vaikeaa, keskustellaan siitä äitini kanssa monta viikkoa, ennen kuin hän suostuu ja uskaltaa mennä. Kyselen päivittäin hänen vointiaan ja onko hänellä ruokaa kotona, koska hänen rahat yleensä ei riitä kuukauden loppuun saakka. Hän ei pysty suunnittelemaan omia menojaan. Näin se menee. (C)

Haastateltava on äidilleen hänen kotinsa ja ulkomaailmansa välinen yhdysside.

Yllä olevista siteerauksista käy ilmi, että etäomaishoito on vaihtelevaa ja hoivattaville annettu tuki on hyvinkin erilaista tilanteista riippuen. Se vaihtelee päivittäisestä soittamisesta aina kerran kuukaudessa tapahtuvaan puheluun. Samoin tapaamiset voivat vaihdella useasta kerrasta viikossa kerran vuodessa tapahtuvaan pitempään tapaamiskertaan.

Suurin osa hoivattavista tarvitsee eniten psykologista tukea, apua asioinnissa ja kotiasiareissa, sekä taloudellista avustusta. Haastateltavat kertoivat, että heidän toimintaansa kuuluu muun muassa siivousta, ruuanlaittoa, hoivattavan ulkoiluttamista, puutarhaistutuksista ja sieltä saadun sadon korjuuta sekä mahdollisesti vanhempien talon korjaustyötä. Osa haastateltavista ylläpitää vanhempiensa ihmis- ja sukulaissuhdeverkostoa. Useimmiten he auttavat myös vanhempiaan erilaisten lomakkeiden täytössä, sekä puhelin- ja pankkiasioissa.

Taloudellisen avustuksen tarve painottuu hoivattavien kohdalla eniten elintarvikkeisiin, vaatteisiin ja terveystarvikkeisiin, joita he ovat tottuneet käyttämään. Jotkut haastateltavista avustavat vanhempiaan maksamalla yksityiseltä sektorilta tilattuja palveluja. Näiden tarpeiden tyydyttäminen lankeaa etäomaishoitajalle. Kyyditysapu ja sairaanhoitoon liittyvät toimenpiteet kuuluvat harvemmin etäomaishoitajan toimenkuvaan.

Suomessa asuvien haastateltavien vanhemmat ylläpitävät lähtömaan kulttuuriperinnettä.

Suomessa äiti ja isä tukevat toisiaan ja elävät perinteisellä tavalla. Äiti laittaa ruokaa ja isä hoitaa miesten työt. He katsovat venäläisiä ohjelmia, lukevat venäjänkielistä kirjallisuutta ja ylläpitävät puhelimitse kontakteja venäjänkielisten ystävien kanssa. (A)

Heikkisen (2012, 39–40) mielestä kunnallisten palvelujen käyttäminen, yhteydenpito viranomaisten kanssa, sosiaalisten verkostojen ylläpito, sekä ikääntyvien vanhempien arjessa selviytyminen ja heidän yksinäisyyden ehkäisy, vaativat etäomaishoitajilta huomattavasti resursseja. Heikkinen pohtii tutkimuksessaan ikääntyvien maahanmuuttajien tilannetta suomalaisessa yhteiskunnassa. Hänen mielestään heidän sopeutumisprosessinsa voi jatkua koko elämän.

Haastateltavat kertoivat viettävänsä vapaa-aikaansa perheensä, harrastuksien, retkien ja kulttuurielämän parissa saaden sieltä voimavaroja. Hämeen–Anttila (2006, 99) toteaa, että kulttuuriharrastus tarjoaa naiselle niin eväitä elämään kuin uusia ulottuvuuksia ja ratkaisumalleja arjessa. Useampi haastateltavista harrastaa käsitöitä. Eräs haastateltava kuvasi:

Vaikeina aikoina minua on pelastanut käsityöt, esimerkiksi pehmolelujen tekeminen. Erilaisissa tilanteissa syntyivät lelut, jotkut negatiivisen energian purkauksen johdosta, toiset rakkaudella. ”Huonot” lelut heitin pois, ja ”hyvät” lahjoitin. (A)

Harrastustoiminta antaa sisältöä haastateltavien arkielämään. Se edellyttää osallistumista, mikä saattaa ehkäistä yksinäisyyden tunnetta ja edistää hyvinvointia.

Osa haastateltavista puhui haastattelutilanteen yhteydessä omasta suhtautumisestaan uskontoon. Etäomaishoitajat kertoivat saavansa ohjausta ja apua Jumalalta, kirkon työntekijöiltä ja seurakunnan jäseniltä. Uskonto tarjoaa haastateltaville mielenrauhaa ja tasa-painoa, sekä tukee haastateltavia arjessa ja hoivan toiminnassa.

5.3 Perheen merkitys arjessa

5.3.1 Tuki perheeltä

Haastattelutilanteissa kävi ilmi, että perheellä on tärkeä rooli haastateltavien elämässä. Haastateltavien perheeseen kuuluu vanhemmat, puoliso, lapset ja lastenlapset ja monella myös sisarukset tai heidän lapsensa. Haastateltavat kokivat avun saannin perheeltä oikeutena, samalla kun oma velvollisuus antaa apua oli jatkuvasti läsnä.

Etäomaishoitajan sukulaiset, läheiset ja lapset voivat olla etäomaishoitajalle voimavarana. Haastateltavat kertoivat omien lapsien olevan tukena ja resurssina etäomaishoitotoiminnassa. Heikkinen (2012, 39) viittaa kolmanteen sukupolveen, joka avustaa isovanhempia. Hänen mielestään lastenlapsilta tuleva apu kohdistuu enimmäkseen ajan viettoon isovanhemman luona, rupatteluun tai pikku asioissa auttamiseen.

Muutama mainitsi, että tiedon tai kielen puutteen vuoksi hän voi muutaman kerran vuodessa pyytää apua hoivaa koskevista asioista omalta lapseltaan. Kolmas sukupolvi, lapsina Suomeen tulleet, ovat saaneet koulutuksen ja ovat aktiivisia työelämässä. He omaavat tietoa ja osaamista, joka tukee heidän vanhempiaan hoivatehtävässä. Heikkisen (2012, 39) mielestä kolmannella sukupolvella on omia tehtäviä isovanhempien auttamisessa. Nämä poikkeavat etäomaishoitajan toistuvista arjen toiminnoista. Tutkija näkee kulttuurisena normina kolmannen sukupolven halun auttaa maahanmuuttajaperheessä. Velvollisuuden tunne synnyttää auttamishalua.

Lähes kaikki avioliitossa olevat haastateltavat olivat saaneet aviopuolisolta apua hoiva-tilanteessa. Avun tarve kohdistuu yleensä hoivattavan kodissa oleviin korjaustöihin, hoivattavan kuljetuksiin tai hoivaajan sijaisena toimimiseen, kuten haastateltava kertoi:

Mieheni on mukana silloin, kun äitini tarvitsee apua miehille kuuluvissa hommissa. (C)

Läheisten ja sukulaisten suhtautuminen tapaan hoivata etäältä voi herättää etäomaishoitajalle pulmallisia ajatuksia ja tunteita. Toinen haastateltava ilmaisi huolensa perheen suhtautumisesta häneen hoivaajana:

Pelkäsin perheeni reaktiota silloin, kun olin aikeissa siirtää äitini hoitokotiin. Joutuisin silloin toimimaan perinteitä vastaan. Muut sukulaiset voisivat kyseenalaistaa, miksi omat lapset eivät hoida äitiä. He voisivat sanoa minusta, että olen heittänyt äitini kaatopaikalle. Jos suku ei olisi hyväksynyt tilannetta, olisin jatkanut omaishoitajana, ristiäni kantaen. (C)

Suurin osa haastateltavista oli kokenut vanhempien hoivaamisen ja oman perhe-elämän yhteensovittamisen raskaaksi. Maahanmuuttajanaiset joutuvat tekemään kipeitä valintoja jakaessaan huomionsa samanaikaisesti oman perheensä lapsien ja vanhempansa välillä (Zechner 2007, 241). Haastattelussa tuli ilmi ristiriita siitä, missä etäomaishoitaja pitäisi olla:

Minun ainoa toiveeni on voida olla lähellä äitiäni. Samassa maassa asuminen olisi etuoikeus. Hän ei pysty tulemaan minun luo. Olen jatkuvasti levoton ja kun olen kotona, ajattelen vain äitiä. Pitäisikö minun matkustaa tai muuttaa äitini luo, mutt' mun perhe on täällä, Suomessa. (B)

Keskeinen huoli etäomaishoitotilanteessa on etäisyys, joka estää hoivan välittömän antamisen. Hoivaa antavan ja hoivaa saavan erillään asuminen synnyttää erikoistarpeita. Hyvärinen (2013, 82) osoittaa omassa tutkimuksessaan, että vanhempien luona pysyvästi olemisen saattaisi lieventää etäomaishoitajan kuormitusta. Zechner (2006, 83) viittaa, että etäomaishoitajan fyysinen välimatka sukulaisiin ei estä yhteydenpitoa eikä taloudellista ja emotionaalista tukea, mutta ikääntyvien vanhempien tarvitsema jokapäiväinen apu edellyttää hoivaajan konkreettista läsnäoloa. Haastateltavat pohtivat, mahdollisesti tulevaisuudessa muuttavansa hoivattavan kanssa yhteiseen kotiin. Yli rajojen hoivaa antavat etäomaishoitajat toivat esille ajatuksia tulevaisuudesta:

Kun vanhemmistani joku aika jättää, ehdotan että jäljelle jäänyt muuttaisi takaisin kotimaahan, minun luo. Päätös on heidän. (A)

Ajattelen että, silloin kun heidän tilanne huononee ja he eivät enää pysty pitämään huolta itsestään, otan heidät mukaani Venäjälle. (A)

5.3.2 Velvollisuus hoitaa vanhempia

Haastateltavilla oli yhteinen näkemys synnyinmaan ja sen kulttuurin vaikutuksesta lähimmäisen huolenpitoon. Alla olevista siteerauksista tulee esille kulttuurin ja perinteiden vaikutus hoivaan:

Meidän kulttuurissa on olemassa tietyt stereotyytit, joihin kuuluu velvollisuudentunne, jonka perimme vanhemmiltamme. Lapset oppivat tekojen esimerkeistä. (A)

Olemme kasvaneet kulttuurissa missä vanhempia ei jätetä tai unohdeta. Heistä huolenpito on velvollisuutemme. (B)

Friskin ja Tulkin (2005, 7) mielestä ihmisten kulttuuri pohjautuu sukupolvien väliseen perittyyn tietoon, joka lyö leimansa nousevan sukupolven arkipäivän käyttäytymistapoihin ja elämän normeihin. Kosik (1978, 84) katsoo, että arkipäivä jakaa ajan sellaiseen rytmiin, jossa yksittäisen ihmisen henkilökohtainen historia heijastuu.

Haastateltavat kokivat vanhempien hoivan sekä luonnollisena valintana että velvollisuutena:

En voi jättää vanhempia, ja sitä paitsi lapseni eivät olisi ymmärtäneet, jos olisin tehnyt niin. Vanhempien hoiva on minun velvollisuuteni ja lapset tukevat minua tässä valinnassa. (A)

Kulttuurisidonnaisuus rajaa mahdollisuuksia ulkopuolisen avun saantiin:

Meillä avustaminen on ihmisten veressä. Aina saat apua, jos sitä tarvitset. Tämä on luonnollista, se tulee jo äidinmaidossa. Hoivan antaminen vanhemmille on meidän velvollisuus, se ei kuulu valtiolle tai viranomaisille. (B)

Kniffin (2012, 162) mielestä Suomessa velvollisuus hoitaa vanhempiensa on usealla sukupolvella jatkossakin yhä merkitystä.

Huolimatta siitä, että perhe voisi auttaa hoivassa, kaikki haastateltavat eivät huolineet perheen sisältä tulevaa apua. Haastattelujen yhteydessä kävi ilmi, että vastuu on yhtä kuin velvollisuus ja ylpeys, joka on puolestaan samaa kuin oikeus:

Vanhempien hoiva on minun velvollisuuteni. En halua roikottaa lapseni päälle vanhempieni hoivaan kuuluvia ongelmia, yritän pärjätä itse. (A)

Velvollisuuden ja oikeuden toteutuessa etäomaishoitaja lunastaa hänelle annettua perinteistä tärkeää tehtävää:

Hoiva kuuluu vain naisten harteilla kannettavaksi. Tämän velvollisuuden suoritamme, kaikista vaikeuksista ja raskaasta taakasta huolimatta. (C)

Haastateltavien kertomukset vahvistavat Heikkisen (2012, 37–38) väitteen, että lapsilla on vastuu ikääntyvistä vanhemmista

Hoivatilanne voi herättää myös kipeitä tunteita hoivan antajalle:

Äitini mielestä on itsestään selvää, että olen velvollinen antamaan tukea ja auttamaan häntä. Hoiva on minulle kuin monivuotinen taakka. Tuntuu siltä, että hänelle antamani aika on pois lapsiltani ja päinvastoin. Toivoisin että hän joskus olisi kiittänyt minua. Jos olisin saanut vähänkin arvostusta, äidin auttaminen tuntuisi etuoikeudelta. (C)

Haastateltava toi esille suhdetta äitiinsä velvollisuuden näkökulmasta. Tästä syntyy riskitiriitoja, jotka ovat ilmenneet myös muiden haastateltavien kertomuksissa. Pitkäjäskoinen etäomaishoito voi aiheuttaa etäomaishoitajalle pulmia omien lasten kanssa silloin, kun hoivatilanne muuttuu täysipainoiseksi ja siten aiheuttaa omien lasten laiminlyöntiä.

Yksi haastateltavista kertoi, että hänen lapsensa ovat vartuttuaan olleet hänelle katkeria ja etäisiä, koska he jäivät lapsena vailla huomiota ja läheisyyttä. Toinen haastateltava avautui surullisena kertomuksessaan siitä, että hän ei pystynyt viettämään lapsensa kanssa riittävästi laatu-aikaa, koska velvollisuus hoitaa molempia vanhempia oli vienyt häneltä voimavarat:

Lapsi kysyi, missä olit, kun tarvitsin sinua. (C)

Haastattelutilanteissa etäomaishoitajat muistelevat edesmenneitä perheenjäseniään.

Toivon että voisin käydä kuolleen isän haudalla. Mistä löytäisin äidille siksi aikaa tuuraaajan. En voi jättää häntä niin pitkäksi aikaa yksin. (C)

Perheenjäsenet ovat tärkeitä ja heihin pyritään säilyttämään eräänlaista yhteyttä (Heikkinen 2015, 50). Etäomaishoitotilanteessa hoivaajalla on vaikeaa ylläpitää kaikkia velvollisuuksia. Luotettavan sijaisen löytäminen maahanmuuttajaetäomaishoitajalle voi olla hankalaa, jos häneltä puuttuu tukiverkosto.

5.3.3 Tunteiden kirjo vaihtelee

Haastatteluissa kävi ilmi, että etäomaishoito herättää haastateltavissa vastuun, huolen, pelon, säälin ja rakkauden tunteita hoivattavaa kohtaan, koska usein käy niin että velvollisuuksia ei pystytä toteuttamaan loppuun saakka:

Minulla on jatkuva huoli ja vastuun tunne äidistäni. Seuraan kauhulla kuinka hän hitaasti menehtyy. Tunnen sääliä, rakkautta ja pelkoa. (C)

Rakas ihminen menee hiljalleen pois. Tämä tuntuu pahalta. (A)

Tällaiset tunteet osoittavat etäomaishoitajien vaikeaa tilannetta tunnetasolla. Suuremmalla osalla haastateltavista jatkuva ajan jakautuminen oman elämän, perheen sekä vanhempien välillä saattaa synnyttää ristiriitoja, jotka vaikuttavat kielteisesti etäomaishoitajan henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin. He kertovat kärsivänsä unettomuudesta, masennuksesta ja pahoinvoinnista. Haastattelutilanne herätti useissa haastateltavissa tunnekuohun niin, että se purkautui itkuna:

Toivon että hän eläisi pitempään, tuntuu että rakastan häntä yhä enemmän, hän on niin heikko ja suojaaton. Seuraan kauhulla, kuinka hän hitaasti menehtyy. (C)

Laine ja Zotow (i.a., 13) viittaavat, että venäjänkielisten ryhmään kuuluvat ovat usein tunneihmisiä. Tunteiden ilmaisu, kuten itku surussa ja nauru ilossa, voi olla heille hyvin luonnollista.

Haastateltavat kuvasivat omaa suhtautumistaan hoivan antoon arjen todellisuudessa, jossa vaikeat ja ahdistavat ajatukset pyritään asettamaan taka-alalle:

Vastuu äidistä. Luulen että äiti ei olisi elossa, jos antaisin hänet hoitokotiin. Terveystalon koulutus on auttanut minua kriittisissä tilanteissa. Monesti olen elvyttänyt hänet antamalla ensiapua. (C)
Suhtaudun hoivaan, kuin se olisi työtä. Se auttaa pitämään tunteet kurissa, tulematta hulluksi. Tämä on elämä. (C)

Äiti-tytär -roolien vaihtuminen tuo mukanaan surua ja pelkoa, toisaalta oikein perinteiden mukaan tekeminen kasvattaa ja voimauttaa hoivan antajaa.

5.4 Tuen ja palveluiden saatavuus ja tarve

Haastattelutilanteissa nousi esille, että suurin osa haastateltavista ei halua vastaanottaa ulkopuolelta tulevaa apua:

Luotan itseeni. En ole kääntynyt viranomaisten tai muiden tahojen puoleen Suomessa. Hoidan vanhempieni asioita kotimaassa ja vain jos on pakko, otan yhteyttä viranomaisiin. (B)

Toisaalta jotkut haastateltavat kokivat etäomaishoitajien palveluiden ja tuen saannin heikkona:

Oman sairauteni takia en pysty auttamaan äitiä riittävästi. Olen pyytänyt apua viranomaisilta, mutta en ole saanut. Asiointi sähköpostitse tuntuu rasittavalta. Tilanne on loppumaton. Kuinka pääsisin viranomaisten vastaanotolle. (C)

Haastatteluissa ilmeni, että tiedon puutteen, kielivaikeuksien sekä puuttuvan tai vähäisen neuvonnan takia etäomaishoitajalla oli vaikeuksia käydä keskustelua viranhaltijoiden kanssa. Haastateltavan kertomus antoi selvän merkin siitä:

Maahanmuuttajilla ei ole riittävästi tietoja läheisten hoivasta ja hoitoon liittyvistä asioista: Puuttuva tieto, mihin tarvittaessa voi kääntyä, selkeämmät oppaat, hoiva- ja ihmistilanteet saattavat olla erilaiset. Viranomaisten kieltä on vaikea ymmärtää. Toivoisin saavani tietopaketin, ohjauksen ja neuvonnan omalla äidinkielellä. Kukaan ei ole neuvonut minua

ja olen siksi joutunut etsimään ratkaisuja ja tehdä päätöksiä omin neuvoin, ilman apua. (C)

Läheiset toivovat voivansa yhä enemmän osallistua hoivattavien palveluiden suunnitteluun ja toteuttamiseen (Knif 2012, 165).

Enemmistö maassamme asuvista etäomaishoitajista eivät ole tietoisia palveluista, joita kolmannen sektorin edustajat tarjoavat. Olen kertonut haastateltaville POLLI:n omais- ja etäomaishoitajille tarkoitetuista palveluista ja tukitoimista. Näistä he eivät myöskään olleet sitä ennen tietoisia. Haastateltavat olisivat kiinnostuneita POLLI:n vertaistukiryhmistä tai tapahtumista.

Ulkomailla asuvat etäomaishoitajat kertoivat kokemuksistaan Suomessa toimivasta julkisesta palvelujärjestelmästä:

Mielestäni terveydenhuolto Suomessa toimii rajallisesti. Useammin täällä saa vain ensiapuun kuuluvat palvelut. Tämän tilanteen takia monesti on pakko hakea apua meidän kotimaassamme toimivilta julkisilta terveystalveuilta. Joskus ostetaan palveluja yksityisiltä. (A)

Tarvittaessa järjestän vanhemmille palveluita, jotka liittyvät terveydenhoitoon kotimaassa. (A)

Joillain haastateltavista sekä heidän hoivattavillaan on kaksoiskansalaisuus, esimerkiksi suomen ja venäjän tai muun maan kansalaisuus. Sen lisäksi heillä voi olla virallinen osoite Venäjällä. Siten heillä on oikeus käyttää lähtömaan julkisia palveluja. Haastattelutilanteessa he ovat kertoneet ostavansa myös lähtömaan yksityisen sektorin palveluja vanhemmilleen. Haastateltavat luottavat lähtö- ja kotimaan terveydenalan ammattilaisiin sekä lääketuotteisiin. He kertovat ostavansa mahdollisuuksien mukaan myös hyvinvointiin liittyviä palveluja itselleen.

Puolet ulkomailla asuvista haastateltavista piti tulevaisuudessa mahdollisena, että heidän vanhempansa asuisivat Suomessa palveluyksiköissä. Toinen vaihtoehto on, että vanhemmat palaisivat kotimaahansa:

Vanhempani voivat asua Suomessa sosiaaliavustuksen turvin. Suhtaudun vanhusten asumiseen vanhainkodeissa positiivisesti. Erikoislaitoksien olemassaolo on hyvä asia ihmisille, jotka eivät pysty selviytymään yhteiskunnassa. Toki kotimaassa, maaseudulla, perheissä, joissa ylläpidetään perinteitä, vanhusten sijoittaminen laitokseen on mahdotonta. Itse pystyn työskentelemään ja hoitamaan mummoa kotona. Olen suunnitellut sijoit-

taa hänet yksityiseen vanhainkotiin ajoittain, silloin kun taloudellinen tilanne sen sallii. Näin pääsisin vanhempien luo Suomeen ja mummolla olisi hyvä seurustella saman ikäluokkaan kuuluvien ihmisten kanssa. (A)

Suurin osa haastateltavista sai psykososiaalista tukea perheeltä ja ystäviltä. He olisivat toivoneet viranomaisilta, järjestöjen ja seurakuntien työntekijöiltä konkreettista apua omaan toimintaansa, esimerkiksi apua hoivattavan kotiaskareissa, sijaista itselleen sekä laajempaa asiointiapua. Linderborgin (2008, 55) tutkimuksessa kävi ilmi, että keskusteluissa maahanmuuttajista korostetaan usein maahanmuuttajan kulttuuriin kuuluvaa huolenpitoa läheisistään. Viranomaisten toistaessa näitä stereotyyppisiä näkemyksiä, ne samalla tukahduttavat jatkokeskustelua palveluntarpeesta. Näin he antavat kuvan, että on luvallista olla näkemättä tarpeita ja olla selvittämättä, mitä tukea hoivaa antava tarvitsisi, jotta hän selviytyisi omaishoitajan tehtävässä. Se, että maassa kauan asuneita maahanmuuttajia ei näy julkisesti omaishoidossa, vahvistaa yksipuolista kuvaa palvelun tarpeesta. Linderborgin ajatus viranhaltijoiden asenteista näkyi myös tämän tutkimuksen haastatteluissa. Haastattelemani etäomaishoitajat kokivat, ettei heitä kuunneltu ja/tai kohdattu niin, että he olisivat saaneet todellista apua hoitotilanteeseensa. Ulkomailta asuvien haastateltujen mielestä eniten tukea saa läheisiltä ja työkavereilta.

Haastateltavat pohtivat, mitä heitä auttaisi eniten etäomaishoitajuudessa. Kaikille haastateltaville oli tärkeää saada auttavilta tahoilta oikea-aikaista ja voimassa olevaa tietoa läheisten hoivasta ja hoivaan liittyvistä asioista:

Maahanmuuttajilla ei ole riittävästi tietoja läheisten hoivasta ja hoitoon liittyvistä asioista. (C)

Tieto tulee esittää selkeästi, kattavasti ja tilannekohtaisesti.

Etäomaishoitajat haluavat hoivaperinteen sallimassa välimaastossa myös apua viranomaisilta läheistensä hoidossa. Pyydetylle avulle voi kuitenkin käydä niin, että se lopussa hukkuu byrokratiaviidakkoon ja jää siten saamatta:

Tällä hetkellä minua auttaisi eniten viranomaisten kannanotto äitini tilanteeseen. Vaikka asiointi on sujunut hyvin, kukaan ei ottanut kantaa. Toivoisin saavani äidille konkreettista apua, mutta olen vain saanut ristiriitaisia ohjeita. Olen ihmeteltyt, että sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset eivät toimi yhteistyössä. (C)

Yli rajojen toimivat haastateltavat etäomaishoitajat painottivat erityisesti etäomaishoidon kärsivän puutteellisen tai rajoitetun ajan takia. Heitä auttaisi kaikkein eniten, jos hoivatilanteessa läsnäololle olisi riittävästi aikaa:

Toivoisin, että olisi enemmän aikaa. Minulla on hyvä olla, kun vanhempaini ovat lähellä, silloin en tunne paineita. Mutta matkustaminen on kallista ja syö säästöjä, enkä voi siksi tavata heitä kovin usein. (B)

Läsnäolon puute synnyttää etäomaishoitajalle paineita:

Läsnäolo. Kun vanhemmat soittavat kaukaa päivittäin puhelimitse ja kertovat omasta hädästään, minun elämäni oli jatkuvaa jännitystä ja säätämistä. (A)

Etäällä toimivassa hoivatilanteessa hoivaa antava toiminta on enimmäkseen hoivaverkoston organisointia, tiedon etsimistä ja välittämistä, neuvotteluja hoivasta sekä seuranta ja valvontaa sen toteutumiseksi.

Omassa tutkimuksessaan Hyvärinen (2013, 103) korostaa, että hoivattavan puolesta puhuminen olisi olennainen tehtävä etäomaishoivassa. Ihmisten arkisiin kokemuksiin vaikuttaa nykypäivänä teknologia, tietokoneet ja puhelimet, joiden kautta voimme elää virtuaalisessa todellisuudessa hyvinkin kaukana omasta paikastamme (Felski 2000, 22). Haastateltavat kertoivat, että rajojen ylitse olevassa hoivassa on hankalampi hoitaa vanhempien henkilökohtaisia ja viranomaisiin liittyviä asioita puhelimitse tai sähköpostitse. Syynä ovat heidän mielestään puhelinkeskustelujen kalleus, virastojen aukioloajat ja heikot verkkoyhteydet. Vain muutama etäomaishoitaja pystyy pitämään yhteyttä SKYPE:n välityksellä vanhempiensa kanssa. Iäkkäät henkilöt eivät välttämättä hallitse tietotekniikkaa tai sen käyttäminen voi tuottaa heillä vaikeuksia. Zechner (2010, 87–88) toteaa tutkimuksessaan, että mitä kauempana hoivattavan asuinmaa on, sitä vähäisempi on hoivaajan yhteydenpito hoivattavan asuinmaan palveluihin. Syynä tähän voivat olla matkustamiseen liittyvät rajoitukset, lähtömaan niukka palveluntarjonta sekä virastojen aukioloajat. Yllä mainitut seikat vaikeuttavat hoivattavan puolesta puhumista ja synnyttävät paineita etäomaishoitajalle.

5.5 Työn ja hoivan yhteensovittamisen haaste

Suurin osa haastateltavista oli työelämässä. Työ on osa ihmisten arkea. Se takaa perustoimentulon ja turvallisuuden. Suomessa yhteiskunta perustuu malliin, jossa ihmiset käyvät palkkatyössä. (Martikainen ym. 2013 b, 29.)

Työn ja hoivan yhteissovittaminen haastateltavien mielestään on vaikeaa. Yksi haastateltavista esitti tilanteen:

Hankalinta on rajoitettu aika, kun en voi olla läsnä auttamassa vanhempiani, jotka asuvat ulkomailla. (B)

Toisen haastateltavan mielestä vaikeinta oli pitkä ero ja huoli äidistään:

En ole nähnyt äitiäni puoleen vuoteen ja lasken päiviä milloin pääsen hänen luo. Toivon, että pääsen nopeammin sinne. (B)

Etäomaishoitajat kuvasivat hoivatilanteen kärsivän rajoitetun ajan takia, jonka seurauksena he eivät pysty antamaan riittävästi hoivaa läheisille ja olemaan heille fyysisesti läsnä. Toinen pulma, johon he ovat viitanneet, on kiire. Kiire synnyttää etäomaishoitajille paineita ja syyllisyyden tunnetta.

Työn ja perheen samanaikainen yhteensovittaminen hoivaan on ylivoimainen tehtävä:

Nyt kun haluan työllistyä, koen perheen ja työn yhdistämisen mahdottomana. (C)

Sen mukaan miten käsitämme arkielämää työn ja perhepiirin puitteista, Salmi (2004,11) katsoo, että molemmat elämänalueet ovat etääntyneet toisistaan. Monet haastateltavista olivat työssäkäyviä, samanaikaisesti heillä oli velvollisuuksia perheenjäseniään kohtaan. Aika ei tuntunut riittävän työhön ja hoivaan. Tämä puolestaan synnytti ristiriitoja joita etäomaishoitaja seuraavalla toi esiin:

Kun äitini sairastui, kävin hänen luonaan. Hän asuu ulkomailla. En pystynyt olemaan ulkomailla pitkään, koska olin töissä ja perheenikin tarvitsi minua Suomessa. En pysty käymään äitini luona usein, koska hän asuu niin kaukana. Hain työpaikallani ammattilaisilta tietoja äitini sairaudesta ja neuvoja miten häntä tulisi hoitaa. Kaikesta tästä minulla alkoi masennus. Terveysaseman lääkäri määräsi minulle masennuslääkkeitä. Olin silloin vielä töissä hoitoalalla, mutta tilanne vain paheni, kun myös hoidin toisia vanhuksia enkä pystynyt auttamaan omaa äitiäni siellä kaukana. Päätin lopettaa työt, jotta voisin käydä äitini luona useammin. Nyt TE-toimisto on tarjonnut minulle hoitoapulaisen työtä. En tiedä kuinka minun käy, hoitoalan ammatti on minulle henkisesti liian rankkaa. (B)

Haastateltava on sekä henkisesti, että fyysisesti rajatilanteessa oman elämäntilanteen takia. Hänen on huolehdittava omasta perheestään, äidistään ja osallistuttava työelämään.

Nykypäivänä mediassa on käyty keskustelua työn ja perheen yhteensovittamisesta, muun muassa *Talouselämä* -lehdessä (2011), jossa tämä elämänvaihe nimetään ”kahden hoivan loukuksi”. Perheen ja työn yhteensovittamisesta on esimerkiksi Kauppisen ja Jolankin (2012, 133–156) sekä Kauppisen ja Silfver-Kuhalammen (2015) tutkimukset, joissa tuli esille myös ajankäyttöön liittyvät ongelmat.

Suomessa asuvien haastateltavien mielestä työyhteisön suhtautuminen hoivaan on ollut myönteistä. Moni haastateltava ei ole kertonut hoivasta työpaikalla ollenkaan, koska se on heidän mielestään perheasia. Vastaavasti Suomen ulkopuolella asuvat haastateltavat kertoivat, että suhtautuminen työpaikalla läheisten hoivaan on positiivinen. Haastateltavan kertomuksesta tuli esille:

Meillä venäjällä kaikki auttavat ja tukevat lähimmäisiään. Jos minä en olisi tukenut vanhempiani, työkaverit olisivat moittineet minua. (A)

Toinen haastateltava kuvasi suhtautumista työpaikalla vanhempien hoivaan:

Johto ja työkaverit suhtautuivat ymmärtäväisesti velvollisuuteeni antaa hoivaa, jota olen tehnyt vanhempieni eteen. (A)

Työelämään osallistuminen oli lähes kaikkien haastateltavien mielestä positiivista. Eräs haastateltava totesi:

Työ on minulle kuin henkireikä, mieluiten olen töissä kun kotona. (C)

Hyvärisen ym. (i.a., 14–15) mukaan noin viidesosa Suomen väestöstä antaa hoivaa omaiselle oman työnsä ohella. Omaiset jotka pystyvät sovittamaan yhteen työnsä ja hoivan, voivat yleensä paremmin. Näin ollen heidän työpanoksensa on tuplasti merkittävämpi ja siksi heidän tulisi saada työyhteisöltä ja yhteiskunnan palvelujärjestelmältä tukea ja kannustusta. Kauppisen ja Jolankin (2012, 145–147) mukaan Suomessa enemmistö läheisille hoivaa antavista ovat innostuneet työn teosta. Samalla he kuitenkin kokevat riittämättömyyden tuntemuksia asioiden hoitamisessa työn ulkopuolella. Elämäntilanteensa he kokevat vaikeaksi.

Omassaan tutkimuksessaan Knif (2012, 162–163) on todennut, että tähtääminen yksilön vastuun kasvattamiseen Suomessa, voi aiheuttaa paineita hoivan velvollisuuksiin. Hänen mukaansa työikäisten sitoumukset hoivaan ei välttämättä takaa sen onnistumista koska hoivaajilla on myös muita velvollisuuksia omassa arkielämässä.

6 TUTKIMUSTULOSTEN YHTEENVETO

Tutkimustuloksista ilmeni, että haastateltavat kuvaavat omaa arkielämäänsä perheen, kodin, työn ja päivittäisten toimintojen näkökulmasta. Koti ja tavat sisältävät usein oleksia, jotka viittaavat ihmisen suhtautumiseen nykymaailmaan (Felski 2000, 18).

Haastateltaville käsite etäomaishoitaja oli vieras. Hoivaan liittyvä kulttuuriperinne on lähtömaasta siirtynyt Suomeen. Venäjänkieliset maahanmuuttajat kokevat vastuun hoidon antamisesta kuuluvan perheelle. Hoiva lapsista ja ikääntyvistä perheenjäsenistä on naisten tehtävä. He kokevat etäomaishoidon luonnollisena velvollisuutena ja yhteiskunnan tarjoaman tuen osittain vieraaksi.

Haastatteluissa nousi vahvasti esille velvollisuuden tunne ja vastuun kantaminen vanhemmista. Knifin (2012, 87) mukaan velvollisuuden voi tulkita nousevan perhevastuiden siteistä ja sen traditioista. Vuorijärvi (2010, 22) viittaa, että omaishoitajaryhmistä kaikkein vastuuntuntoisimpia ovat etäomaishoitajat. Haastateltavien mielestä synnyinmaan kulttuuri vaikuttaa suuresti heidän toimintaansa. Tämä vaikutus synnyttää suomalaisten toimintamallien ja heidän oman kulttuurinsa välille yhteentörmäyksiä. Haastateltavat katsoivat vanhempien hoivaan osallistumista kulttuurisidonnaisesta näkökulmasta. Maahanmuuttajien kulttuurista vaikuttaa heidän päätösten tekoon. Venäläisessä kulttuurissa perinteillä on olennainen vaikutus henkilökohtaisiin ja perheen sisäisiin suhteisiin, päätöksentekoon ja valintoihin. (Frisk & Tulkki 2005, 93.)

Haastateltavat huolehtivat avun tarpeessa olevista vanhemmistaan, niin kuin he itse aikoinaan lapsina saivat huolenpitoa. He ovat yksimielisesti viitanneet omaan velvollisuuden tunteeseen hoitaa vanhempiaan, pitäen sitä kaikkein tärkeimpänä. Alle puolet etäomaishoitajista katsoi, että valtion vastuu vanhempien hoivasta on vähemmän tärkeää. Vuorijärvi (2010, 41) tuo tutkimuksessaan esille, että kantaväestön etäomaishoitajien mielestä vastuu vanhemmista kuuluu tasavertaisesti heille ja yhteiskunnalle.

Haastatellut etäomaishoitajat saivat eniten tukea perheeltään ja ystäviltä. Suomen ulkopuolella asuvat haastateltavat saavat tukea myös työyhteisöltä, toisin kuin Suomessa asuvat. Laine ja Zotow (i.a., 13) viittaavat, että kollektiivisuus kuuluu venäjänkielisten

erityispiirteisiin. Työelämässä ollessaan he solmivat ystävyys-suhteita, jakavat omat ilonsa ja surunsa työkavereiden kanssa, sekä ratkaisevat myös ongelmansa kollektiivisesti. Tutkimustulokset osoittivat, että etäomaishoitajat eivät Suomessa pura hoiva-kuormituksesta syntyneitä tunteita työpaikalla, lukuun ottamatta niitä, joilla on venäjän-kielisiä työkavereita.

Rajojen yli toimivat etäomaishoitajat painottivat erityisesti hoidon kärsivän puutteellisen tai rajoitetun ajan takia. Heitä auttaisi, jos hoivatilanteessa läsnäololle olisi riittävästi aikaa. Tämän tyyppisessä hoivassa tuli voimakkaasti esille etäomaishoitajan psyykinen rasitus, sillä heidän osallistumisensa konkreettiseen hoivaan oli etäisyyksien takia lyhytaikaista tai mahdotonta. Vuorijärvi (2010, 22) korostaa, että läheisten hoivassa etäomaishoitajat kokevat eniten psyykkistä kuormitusta. Tämän opinnäytetyön haastatteluissa tuli ilmi, että välimatkat toivat etäomaishoitajalle taloudellista rasitusta, mikä vahvisti Hyvärisen (2013, 85–86) tutkimuksen etäomaishoitajien kokemuksia hoivasta. Hyvärisen tutkimuksessa (2013, 94–96) korostaa, että etäomaishoitajan läsnäolon puute etäomaishoivatilanteessa on yksi olennaisista kysymyksistä.

Lähellä hoivattavia asuvilla etäomaishoitajilla puolestaan oli vähemmän omaa aikaa kuin ylijäykkäisessä hoivassa, koska hoivatoiminta oli useammin toistuvaa. Tämä vaikutti etäomaishoitajien perheen sisäiseen vuorovaikutukseen. Heille jäi vähemmän aika omalle perheelle, mikä synnytti riittämättömyyden tunnetta ja lisäsi paineita hoivan antajalle. Jatkuva jakautuminen oman elämän, perheen sekä vanhempien välillä saattoi synnyttää ristiriitoja, jotka vaikuttivat kielteisesti etäomaishoitajan henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin. Hyvärinen (2013, 91) on todennut, että jos hoivaa etäältä niin se vaatii etäomaishoitajalta runsaasti sekä aikaa että voimavaroja.

Haastattelutilanteet nostivat etäomaishoitajille pintaan tukahdutettuja tunteita. Nämä tunteet muodostivat heidän arkielämäänsä epätasapainoa. Yksin hoitovastuussa olevat haastateltavat kertoivat muita enemmän omista peloistaan, kiireistään ja riittämättömyyden tunteistaan. Näiden tunteiden käsittely jäi usein etäomaishoitajalla tekemättä, mikä vaikutti hänen tilanteensa vaikeutumiseen. Pitkittyneiden tunteiden torjuminen saattaa aiheuttaa hänelle sairastumisriskiä (Karila-Hietala, Wahlbeck, Heiskanen, Stengård & Hannukkala 2014, 30).

Haastattelutilanteissa ilmeni myös, että työn ja hoivan yhteensovittaminen oli haastavaa. Hankalinta oli rajoitettu aika hoivalle ja kiire. Kulttuurisen velvollisuuden tunteen ja suomalaisen työelämään paineen välillä saattoi syntyä konflikteja. Suomessa työikäisten hoivaa antavien paineita kasvattaa yhteiskunnan ja palvelujärjestelmän muuttuminen (Knif 2012, 163).

Etäomaishoitajat kokivat, ettei heitä kuunneltu ja/tai kohdattu niin, että he olisivat saaneet todellista apua hoitotilanteessa. Haastateltavat kertoivat, että sama tilanne ilmeni heidän vanhemmillaan, kun he kohtasivat viranomaisia. Näin vanhempien asioiden hoitaminen yhä suuremmissa määrin siirtyi etäomaishoitajien harteille kannettavaksi ja lisäsi heidän kuormitustaan. Etäomaishoitajat halusivat hoivaperinteen sallimassa väli- maastossa myös apua viranomaisilta läheistensä hoidossa. Suomalainen palvelujärjestelmä ei tarjoa maahanmuuttajille tarpeenmukaista tukea palvelujen saamisessa, koska maahanmuuttajien tarpeet tulkitaan ja tunnustetaan usein väärin (Linderborg 2008, 55).

Kaikille haastateltaville oli tärkeää saada auttavilta tahoilta oikea-aikaista ja voimassa olevaa tietoa läheisten hoivasta sekä hoivaan liittyvistä asioista. Tieto tulee esittää selkeästi, kattavasti ja tilannekohtaisesti. Haastateltavat toivoivat saavansa tietoa omalla äidinkielellään. Maahanmuuttajahoiivaajalla ja hänen ikääntyvillä vanhemmillaan oli vaikeuksia ymmärtää viranomaisten kieltä. Haastatteluihin osallistuneet olisivat toivoneet myös viranomaisilta ja muilta toimijoilta konkreettista apua omaan toimintaansa, esimerkiksi apua hoivattavan kotiaskareissa, sijaista itselleen sekä laajempaa asiointiapua.

Haastatteluiden perusteella suurin syy siihen, etteivät haastateltavat saaneet apua tai tukea oli, että haastateltavat olivat turhautuneita sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten toimintaan tai eivät tieneet saatavilla olevasta avusta. Esteenä avun hakemiselle voi olla tiedon puute, kieliongelmat ja epäluulo viranomaisia kohtaan.

7 POHDINTA

7.1 Tutkimustulosten pohdinta

Nykyään ihmisillä on Suomessa itsenäisempi vastuu hyvinvoinnistaan. Tämä johtuu yhteiskunnan muuttumisesta hallintokeskeisestä hyvinvointiyhteiskunnasta monitoimijamalliin, joka edistää julkisen, kolmannen ja yksityisen sektorin yhteistyötä. (Mönttönen & Niemelä 2005, 3.)

Maahanmuuton yhteydessä perheen rakenne ja sosiaaliset verkostot saattavat hajota. Perinteisesti hoivaan osallistuva lähisuku, perhe ja tukiverkko voivat maahanmuuton seurauksena puuttua kokonaan, jolloin hoiva yleensä jää yhden ihmisen, yleensä naisen, harteille. Tämä ilmiö voidaan nähdä haastattelujen perusteella sekä Suomen sisäisessä hoivassa että ylijärjellisessä hoivassa. Suomessa asuvan maahanmuuttajaetäomaishoitajan puuttuva tukiverkosto, heikko kielitaito ja tietämättömyys maassamme toimivasta palvelujärjestelmästä vaikuttavat hänen arkeensa. Hänen arkeensa vaikuttaa myös velvollisuus onnistua hoivassa. Tämä johtaa etäomaishoitajan psyykkiseen ja fyysiseen pahoinvointiin.

Yksin hoivavastuussa olevat voivat kokea turvattomuutta ja pelkoa siitä, miten he selviytyvät hoivasta. Erityisesti tämä ryhmä tarvitsee ulkopuolista apua ja tukea, etteivät he joutuisi tilanteeseen, jossa he eivät jaksakaan vastaanottaa apua ollenkaan. Tämä tilanne lisää hoivaajan yksinäisyyden ja syrjäytymisen riskiä. Suomen rajojen ulkopuolella hoivaa antava voi myös joutua samankaltaisten kokemusten eteen.

Tutkimukseen osallistuneet toivoivat saavansa tulla kuuluksi, sillä hoivanantaja on oman asiansa paras asiantuntija. Tämän tutkimuksen kautta pyrin tuomaan heidän tarinansa kuuluviin, koska katson omais- ja etäomaishoitajien, etenkin maahanmuuttaja-taustaisten kuuluvan marginaaliseen ryhmään. Julkisen ja kolmannen sektorin tahojen tulisi ottaa huomioon omaistaan hoitavien edut.

Haastattelutilanteet osoittivat, että etäomaishoitajat toivoisivat sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisilta toimivaa yhteistyötä, yhteisiä pelinsääntöjä, ajantasaista tiedon-

kulkua ja maahanmuuttotaustaisten heikon suomen kielen taidon huomioimista vastaanottojen yhteydessä. On kyse siitä, miten auttaja sijoittuu apua ja tukea tarvitsevan ihmisen tilaan ja kuinka herkästi hän pystyy aistimaan avun ja tuen tarpeen (Häkkinen, Kapanen & Kolkka 2010, 191).

Olen pohtinut, millaisia vaikutuksia kaksoiskansalaisuudella voi olla maahanmuuttajien elämään. He saattavat olla kahden kulttuurin ja palvelujärjestelmän välissä perinteiden ja käytännön osalta. Yleinen informaatio omais- ja etäomaishoitajuudesta, sekä olemassa olevista palveluista ja tuista tiedottaminen maahanmuuttajien äidinkielellä on tärkeää.

Haastattelujen yhteydessä olen kertonut etäomaishoitajille POLLI:n toiminnasta. Tarjosin myös tarpeiden mukaan joko hoivaan liittyvää materiaalia haastateltavan äidinkielellä ja ehdotin osallistumista järjestön toimintaan tai välitin etäomaishoitajan huolen järjestön työntekijöille. Haastateltavat olivat kiinnostuneita vertaistukiryhmistä tai tapahtumista, joita POLLI tarjoaa. Nämä toiminnat voisivat auttaa etäomaishoitajia, etenkin yksin hoivavastuussa olevia, ylläpitämään arkea. Haastattelutilanteet osoittivat, että venäjänkielisten etäomaishoitajien osallistuminen POLLI:n toimintaan edellyttää saman kulttuuriryhmän edustajien läsnäoloa.

Medialla on tärkeä rooli sekä maahanmuuttajien kotoutumisprosessissa Suomeen että heidän arjessaan. Nykypäivänä Suomessa venäjänkielinen maahanmuuttaja voi kuunnella maamme uutiset äidinkielellä TV1:n ja Radio Sputnikin kautta, sekä saada informaatiota muun muassa Suomessa järjestöjen toiminnasta venäjänkielisen Spektr-lehden sivuilta. Näen nämä kanavat mahdollisina tiedonvälittäjinä venäjää puhuvalle väestölle.

Olen miettinyt, että maahanmuuttajien omalla kielellä voisi perustaa Facebook-ryhmiä, jotka palvelisivat hoivaa antavia. YOMO -projektin työntekijät pyrkivät myös yhteistyöhön median edustajien kanssa. Kuluneen vuoden aikana he ovat pitäneet infotilaisuuksia venäjänkielisen kansalaisjärjestön asiakkaille ja ortodoksiuskonnon seurakuntalaisille. Tiedotustilaisuuksia voisi myös pitää esimerkiksi kirjastoissa sellaisilla pääkaupunkiseudun alueilla, missä asuu paljon vieraskielistä väestöä. Toivoisin, että POLLI tai joku muu taho aktivoisi ja koordinoisi maahanmuuttajia vapaaehtoistyöhön, josta häädässä olevat omaisten hoivaajat saisivat toivottua tukea äidinkielellään. Haastattelutilanteet osoittivat, että etäomaishoitajat kääntyvät herkemmin neuvonnan ja tuen saamiseksi

samaa kulttuuriryhmää edustavan henkilön puoleen. Myös maahanmuuttajien kansalaisjärjestöt ja uskonnolliset yhteisöt ovat tuen saamiseksi tärkeitä, sillä sieltä he saavat apua äidinkielellä.

Haastateltavien puheista välittyi kriittinen näkemys omasta kulttuurista ja yhteiskunnasta:

Meidän kulttuurissa velvollisuuden tunne voi viedä äärimmäisyyksiin, me passataan omia lapsia heidän eläkeikään saakka. Suomessa, kun lapsi on täysi-ikäinen potkastaan maailmalle. (C)

Haastateltavat pohtivat, missä on kultainen keskitie. Olen itse miettinyt, johtaako velvollisuuden tunne perinteiden rakennemuutoksiin silloin kun tapahtuu roolien vaihto ja lapset puolestaan hoitavat vanhempiaan. Muutoksen seuraukset herättävät kysymyksen: Pitäisikö ihmisen muuttua ympäristön mukaisesti vai pitäisikö ympäristön muuttua ihmisen mukaisesti?

Haastatteluaineistosta sanomattomaksi ajatukseksi jäi ristiriita etäomaishoitajan omasta perinnöstä kiinni pitämisen sekä viranomaisilta avun ja opastuksen saamisen välillä. Tämä seikka ilmeni heidän vaikeuksistaan samanaikaisesti puolustaa omia perinteitään kieltämällä ulkopuolelta tulevaa apua, mutta myös myöntä ulkopuolisen avun saamisen tarpeeseen.

Enemmistö haastateltavien vanhemmista ylläpitää arkea perinteisellä tavalla, mikä vahvistaa Heikkisen (2012) tutkimuksen tuloksia. Kuvaukset vanhempien arjesta olivat yhteneviä. Ikääntyvät maahanmuuttajat ilmentävät arkielämässään yhä lähtömaalleen ominaisia tapoja. Tämä johtaa siihen, että maahanmuuttajataustaisten etäomaishoitajien määrä huolenpitäjinä kasvaa.

Oman tutkimukseni lähtökohtana on ollut kiinnostus ikääntyvien omaisten tarpeista, sekä maahanmuuttajien integroiminen suomalaiseen yhteiskuntaan. Tämä tutkimus on syntynyt yhdistämällä nämä kiinnostuksen kohteet. Olen tuonut haastattelujen kautta esille venäjänkielisten etäomaishoitajien erikoispiirteitä arkielämässä ja läheistensä hoi-vaajina. Tutkimukseni avulla pyrin saamaan heidän äänensä kuuluviin. Etähoivasta puhuminen ja asian tunnetuksi tekeminen ovat tärkeitä sekä etäomaishoi-vaajille että yhteiskunnassa päätöksiä tekeville. Tämän tutkimusaineiston tulosten tietoa voidaan käyt-

tää muun muassa maahanmuuttajien ja omaishoitajien parissa työskentelevien ammattilaisten työssä.

7.2 Omat oppimiskokemukset

Tämän tutkimuksen aiheen valintaan on vaikuttanut henkilökohtainen ja opintojen kautta saatu kokemus. Tutkimuksen tekeminen on ollut haasteellista ja olen käyttänyt sen tekemiseen runsaasti aikaa. Olen usein pohtinut, kuinka tuoda esille lukijalle vieraskielistä tarinaa mahdollisemman selkeästi. Toisaalta kääntäminen kielestä toiseen on tukenut tutkimusaineiston luomista, kuten myös kahden kulttuurin välimaastossa oleminen. Kulttuurien vertailussa olen löytänyt itselleni uusia näkökulmia haastateltavien kertomuksista. Tämän työni tekemisen myöten olen entistä syvällisemmin ymmärtänyt yhteisöjen ja järjestöjen merkityksen osana maahanmuuttaja etä- ja omaishoitajan arkea.

Tutkimuksessa olen käyttänyt teoriaohjaavaa analyysimenetelmää, mikä edellyttää laajaan lähdeaineistoon tutustumista. Tutkimuksen luomisessa käsittelin teoreettista kirjallisuutta ja aiheeseen liittyviä tutkimuksia. Olen osallistunut Kauppisen ja Silfver-Kuhalammen kokoomateoksen julkaisutilaisuuteen, POLLI:n järjestämään omais- ja etäomaishoitajille suunnatun Mielenterveyden ensiapu 1 -kurssille sekä muihin tapahtumiin.

Tutkimuksessani sovelsin teemahaastattelumenetelmää, jossa haastattelumuotona oli yksilöhaastattelu. Haastattelutilanteet olivat paikoitellen hyvin sensitiivisiä. Yksilöhaastattelussa jouduin ylläpitämään tutkijan roolia antamatta omien tunteiden vaikuttaa haastattelutilanteissa. Keskustelemalla POLLI:n työntekijöiden kanssa olin tukea ja neuvoja työn tekemisessä. Sain heiltä myös vinkkejä tutkimukseen liittyvästä kirjallisuudesta.

Tutkimuksen tekeminen juuri tästä aiheesta ja kohderyhmästä muodostui tärkeäksi osaksi ammatillista kasvuani. Tämän tutkimuksen myötä näen merkittävänä julkisen ja kolmannen sektorin palvelujärjestelmän kehittämisen, erityisesti maahanmuuttajien ja ikääntyvien palvelujärjestelmän kentällä.

7.3 Tutkimuksen luotettavuus

Eskolan ja Suoranta (1998, 211) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuuden indikaattori on tutkija itse, mikä edellyttää luotettavuuden arvioinnin huomiota tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa. Kylmä ja Juvakka (2007, 128) katsovat, että luotettavuus laadullisessa tutkimuksessa määritellään refleksiivisyyden, uskottavuuden, vahvistettavuuden ja siirrettävyyden kriteerien mukaisesti.

Refleksiivisyyttä on Kylmän ja Juvakan (2007,128) mielestä tutkijan tietoisuus omista lähtökohdista tutkijana. Refleksiivisyys voidaan nähdä tutkijan sensitiivisyydellä omalle tutkimukselle koko tutkimusprosessin ajan (Högbacka & Aaltonen 2015, 9). Se on merkittävä luotettavuuden kriteeri laadullisessa tutkimuksessa. Laadullinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, ja tutkimusaineisto kootaan todellisissa tilanteissa. Tutkimuksen kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2013, 161, 164.) Tutkimuksen haastatteluihin osallistui kymmenen etäomaishoitajaa. Venäjänkielisestä maahanmuuttajaväestöstä tämä on pieni määrä, mikä heikentää tutkimustulosten yleistettävyyttä. Tutkimuksessa on käytetty teoriaohjaavaa analyysiä, jossa perehdyttiin venäjänkielisiä maahanmuuttajia käsitteleviin tutkimuksiin ja muihin materiaaleihin. Näiden lähteiden löydökset olivat samansuuntaisia tässä tutkimuksessa saatujen tulosten kanssa. Tämä voidaan katsoa lisäävän tulosten luotettavuutta.

Uskottavuudella käsitetään tutkimuksen sisältöä ja sen tulosten uskottavuutta. Laadullisen tutkimuksen uskottavuuden aiheena voidaan pitää kuvausta tutkimusprosessin tekstistä, joka muotoilee aiheesta omaehtoisen kokonaiskuvan. (Eskola & Suoranta 1998, 219–220.) Tässä tutkimuksessa olen sekä haastattelujen että teoreettisesta aineistosta saadun tiedon kautta tuonut esille etäomaishoitajien kokemuksia arjessa. Tutkimuksessani olen pyrkinyt tuottamaan kuvan heidän arjen todellisuudesta. Tässä todellisuudessa hoivatilanne on tiiviisti läsnä.

Kylmän ja Juvakan (2007, 129) mukaan tutkimuksen vahvistavuus vaatii tutkimusprosessin kirjaamista niin, että lukija voi seurata tutkimuksen kulkua. Tutkimuksessani vahvistavuus tukee tutkimusaineiston uskottavuutta. Tutkimusaineiston prosessin kulku, sen käsittely ja tulkinnat olen pyrkinyt tuomaan esille mahdollisimman tarkasti, kuten myös olennaista tietoa haastateltavien elämäntilanteista. Siksi tutkimustulosten siirrettä-

vyys samankaltaisiin olosuhteisiin on luotettavaa. Siirrettävyys tarkoittaa tutkimustulosten siirrettävyyttä muihin vastaaviin tilanteisiin (Kylmä & Javakka 2007,127).

7.4 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksen luotettavuuden toinen osa on eettinen kestävyys (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127). Rauhala ja Virokannas (2011, 251) osoittavat, että tutkimuksen etiikassa tutkijan on kunnioitettava ihmisen itsemääräämisoikeutta ja loukkaamattomuutta koko tutkimusprosessin ajan. Pohjolan (2003, 127–128) mielestä on tärkeää, että eettiset periaatteet käyvät ilmi tutkimuksen eri vaiheissa; tiedon etsimisessä, hankkimisessa, tulkitsemisessä ja julkistamisessa.

Tutkimusetiikassa tulisi pysyä kiinni asiayhteydessä, eikä rajoittaa sitä ennalta määrättyyn malliin. Vastavuoroisuus syntyy tutkijan ja tutkitun tunteellisella tasolla, eikä tapojen ja sääntöjen mukaisella yksimielisyydellä. Tutkijan tulisi käydä dialogia aiheyhteydestä samalla tasolla, missä tutkittava on. (Rauhala & Virokannas 2011, 238.) Jollekin maahanmuuttajalle termit tai käytännöt olivat vieraita. Pysin haastattelun yhteydessä selittämään selkokielellä tutkimuksessa käytettyjä termejä, jotta voisin olla varma, että haastateltava on ymmärtänyt kysymykset ja niiden merkityksen. Termit, kuten etäomaishoitaja tai vertaistukiryhmä, olivat osalle haastateltavista aikaisemmin tuntemattomia.

Eettisyyden näkökulmasta haastateltavalta tulee saada vapaaehtoinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta. Tutkijan tulee kertoa tutkimukseen osallistuville tutkimuksen aiheesta ja tutkimustavoitteistaan. Tutkimuksen tuloksia käytetään tutkimuksen tuomaan tarkoitukseen ja niitä saa käsitellä vain tutkimuksen tekijät. Tutkimusaineistoa tulee säilyttää niin, etteivät ne joudu ulkopuolisten käsiin. Kun tutkimus on valmis, tutkimusaineisto täytyy hävittää asianmukaisella tavalla. (Kuula 2006, 87–90.)

Tiedotteessa (Liite 3) olen kertonut tutkimuksen aiheesta, sen tarkoituksesta ja tavoitteista. Kerroin tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta sekä tutkimustulosten luottamuksellisesta käsittelystä ja niiden julkaisemisesta nimettöminä. Olen suojannut haastateltavien anonymiteettiä sijoittamalla heidät nimettöminä A- B- ja C-ryhmiin.

Haastateltavien henkilötiedot pyritään suojaamaan poistamalla tai muuttamalla niitä (Kuula 2006, 214). Tutkittavan on luotettava siihen, että hänen tarinansa käsitellään luottamuksellisesti. Normatiivisten arvojen kestävä tutkimus pyrkii olemaan tutkimukseen osallistuville ihmisille rakentava, aiheuttamatta vahinkoa (Rauhala & Virokannas 2011, 238). Nauhoitukset ja muistiinpanot pidin salassa koko prosessin ajan. Opinnäytetyön valmistuttua olen tuhonnut haastatteluaineiston asianmukaisella tavalla.

Kuulan (2006, 136) mukaan tutkimuksessa pitää huomioida arkaluontoisuuden kuuluvat asiat. Nämä asiat voivat muun muassa olla tutkittavien terveydentila, sosiaalihuollon tarve, perhesiteet sekä asiat, jotka saattavat langettaa kielteisen leiman tutkittavalle tai ryhmälle, jota hän edustaa. Huolimatta siitä, että haastatteluaihe on ollut monelle henkilölle arkaluontoinen, haastattelutilanne on tässä tutkimuksessa ollut avoin, rehellinen ja luottamuksellinen.

Vartia ym.(207, 121) osoittaa, että ihmisillä on tapana tunkea yhteenkuuluvuutta ryhmään, joka muistuttaa heitä itseään. Yhteenkuuluvuuden tunne voi toimia katalyysaattorina ja lieventää ristiriitatilanteita ja siten helpottaa vuoro- ja vastavuorovaisuuden syntymistä. Yhteinen kulttuurinen lähtökohta voi synnyttää luottamuksellisten suhteiden kehittymistä, kun sen sijaan kulttuurinen etäisyys helposti voi herättää ennakkoluuloja ja torjuntaa. Pietilän (2010, 414) mukaan tutkijalla on tärkeä asema vuorovaikutuksen näkökannalta, niin tutkimuksen haastattelutilanteessa kuin haastatteluaineiston analyysissä. Haastateltavien kulttuurin ulkopuolella olevalle tutkijalle saattaa olla pulmallista käsittää haastateltavien muun muassa ei-verbaalista viestintää, huumoria ja sarkasmia, jolla voi olla merkitystä tutkimuksen analyysin kannalta. Rastas (2005, 87) todeaa, että tutkijan edustaessa samaa kulttuuriryhmää kuin tutkittava, voi syntyä tilanteita, joissa samankaltainen elämäkokemus mahdollistaa luottamuksen ja ymmärryksen tutkijan ja tutkittavan välillä tai vastakkaisesti aiheuttaa ristiriitoja ja kyseenalaisuuksia. Tutkijan ja tutkittavan sama sukupuoli ja ikä voivat helpottaa vuorovaikutuksen syntymistä samankaltaisten kokemusten johdosta ja tuottaa samanmielisyyttä.

Haastattelutilanteet olivat mielestäni hyvin luontevat. Olen samaa ikäluokkaa useamman haastateltavan kanssa ja kulttuuritaustani saattoi olla samanlainen kuin heillä. Pysyin haastattelutilanteissa omaksumaan haastateltavien kertomukset ilman tulkin välitystä ja ymmärtämään asioita niin kuin ne luonnollisesti oli minulle kerrottu. Toisaalta,

käännöstyö, purkaminen ja kirjoittaminen alkuperäiseltä kieleltä suomeksi, hidasti tutkimusprosessia.

Tutkijan lähestymistapa haastattelutilanteessa saattaa olla hyvin merkityksellinen, sillä se voi luoda haastattelutilanteeseen turvallisen ilmapiirin ja rohkaista tutkittavaa tuomaan esille henkilökohtaisia ja jopa sensitiivisiä asioita omasta elämästään (Rastas 2005, 92). Olen pyrkinyt tutkimuksessa huomioimaan haastateltavia yksilöinä, joilla on hoivaan liittyvää tärkeää tietoa ja osaamista.

Edustin tutkijana epävirallista tahoa ja näin minun oli helpompi sekä saada haastateltavia, että luoda haastattelutilanteissa myönteistä vuorovaikutusta. Kerroin haastateltaville, mihin tutkimuksen tulokset käytetään. Pietilän (2010, 417–418) mukaan, haastateltaville edellä mainitut seikat lieventävät epäilyjä siitä, mihin heidän sanomaansa käytetään.

Haastattelutilanteissa nousi esille asioita, joissa haastateltava toimiessaan etäomaishoitajana olisi tarvinnut apua terveys- ja sosiaali-alan viranomaisilta. Haastattelutilanteissa ilmeni myös erilaisia eettisiä ongelmia. Vuorovaikutuksessa saavutettu haastattelevan luottamus voi johtaa siihen, että tutkija saa tutkimuksen ulkopuolella olevaa uskottua tietoa haastateltavalta, johon mahdollisesti myös viranomaisen tulisi puuttua. (Grönfors 1982, 194.) Olen haastateltavan suostumuksella luovuttanut apua tarvitsevilla asioilla tietoja YOMO -projektin työntekijöille. Ihmisarvon ja yksityisyyden kunnioittaminen on normatiivisia arvoja kestävien tutkimuskäytäntöjen yhteinen lähtökohta (Kuula 2006, 60). Normatiivisten arvojen kestävä tutkimus pyrkii olemaan tutkimukseen osallistuvilla ihmisille rakentavaa, aiheuttamatta vahinkoa (Rauhala & Virokannas 2011, 238).

7.4 Jatkotutkimusehdotukset

Maahanmuuttajien määrä on jatkuvassa kasvussa Suomessa. Maamme kantaväestö sekä siihen kotoutuneiden maahanmuuttajien ryhmä vanhenee. Ikääntyvien omaisilla on tärkeä rooli läheisten hoivassa. Tässä tutkimuksessa olen tuonut esille venäjänkielisten etäomaishoitajien tarpeita arjessa. Kiinnostavia jatkotutkimusaiheita voisivat olla muiden maiden maahanmuuttajien etäomaishoitajien arjen tarpeiden tai hoivakulttuurien

vertailu, etäomaishoivassa, etäomaishoitajien suhtautumisessa hoivaan sekä onko tuen saannissa vaihtelua eri kulttuureissa. Voisi myös olla kiinnostavaa saada tutkittua tietoa aiheesta: viranhaltijoiden suhtautuminen maahanmuuttajaomaishoitoperheisiin.

LÄHTEET

- Alitolppa-Niitamo, Anne; Moallin, Mohammed & Novitsky, Anita 2005. Välittävä perhetyö – kokemuksia ja ajatuksia Väestöliiton Kotipuu- projektista. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo, Ismo Söderling & Stina Fågel (toim.) Olemme muuttaneet: näkökulmia maahanmuuton, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto, Väestöliiton väestöntutkimuslaitos ja Kotipuu, 84–95.
- Faurie, Maija & Kalliomaa-Puha, Laura 2010. Jääkaappi, osoite vai sukuside? Teoksessa Ulla Hämäläinen & Olli Kangas (toim.) Perhepiirissa. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 28–61.
- Felski, Rita 2000. The Intervention of Everyday Life. *New Formations* 39. Winter 1999-2000, 15–31.
<http://people.virginia.edu/~rf6d/felski.the-invention-of-everyday-life.pdf>.
- Frisk, Outi & Tulkki, Heikki 2005. Kulttuuriavain. Helsinki: Otava.
- Grönfors, Martti 1982. Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Porvoo: WSOY.
- Heikkinen, Sari 2012. Ikääntyvän maahanmuuttajan arki kolmen sukupolven kuvaamana. *Gerontologia* 26/1. Jyväskylä: Kasvun ja vanhenemisen tutkijat ry, 29–43.
- Heikkinen, Sari 2015. Arkki uudessa kotimaassa: entisestä Neuvostoliitosta Suomeen iäkkäinä muuttaneiden arki, sosiaaliset suhteet ja kotoutuminen. Tampere: Tampere University Press.
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96619/978-951-44-9707-0.pdf?sequence=1>.
- Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsingin seudun vieraskielisen väestön ennuste 2015–2030. Tilastoja 2016:1. Viitattu 18.03.2016.
https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/121609_Helsingin_seudun_vieraskielisen_vaeston_ennuste_2015-2030.pdf.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2013. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

- Hyvärinen, Soili 2013. Vaikka missä olis niin elämä pyörii hoivan ympärillä. Etäomais-
hoitajien kokemuksia hoivasta. Pro Gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
Viitattu 11.11.2015.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42066/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201309052228.pdf?sequence=1>.
- Hyvärinen, Soili; Nybaska, Silvo & Saastamoinen, Anna-Maija i.a. Opas omaishoidos-
ta. Oulun seudun omaiset ja läheiset ry; Pääkaupunkiseudun Omaishoitajat
ja Läheiset ry. Viitattu 15.2.2016.
[http://www.omaishaetaalla.fi/userData/ouulun-seudun-omaishoitaja-
ril215/pdf/Omaish-etaeomais-es-A5-orig1.pdf](http://www.omaishaetaalla.fi/userData/ouulun-seudun-omaishoitaja-
ril215/pdf/Omaish-etaeomais-es-A5-orig1.pdf).
- Häkkinen, Tiina; Kapanen, Heini & Kolkka, Marjo 2010. Vammaisen ihmisen syrjäy-
tymisuhka on eettinen haaste yhteiskunnalle. Teoksessa Terhi Laine; Su-
sanna Hyväri & Päivi Vuokila-Oikkonen. Syrjäytymistä vastaan sosiaali-
ja terveysalalla. Helsinki: Tammi, 169–191.
- Hämäläinen, Ulla & Kangas, Olli 2010. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tar-
kastelua. Teoksessa Ulla Hämäläinen & Olli Kangas (toim.) Perhepiirissä.
Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 7–27.
- Hämeen-Anttila, Virpi 2006. Kulttuuri tienä elämänhallintaan. Teoksessa Laura-Kati
Juntunen (toim.) Aika tuulettaa: naisten arjen voimavarat. Helsinki: Arkki,
97–104.
- Högbacka, Riitta & Aaltonen, Sanna 2015. Refleksiivisyyden ulottuvuudet. Teoksessa
Sanna Aaltonen & Riitta Högbacka (toim.) Umpikujasta oivallukseen: ref-
leksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa. Tampere: Tampere University
Press, 9–31.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadullisen tutkimuksen. Tampere: Vasta-
paino.
- Julkunen, Raija 2008. Kuka vastaa läheisistämme. Teoksessa Päivi Lipponen (toim.)
Rakas velvollisuus: omaishoitajan arjen haasteet. Helsinki: Kirjapaja,
214–242.
- Kansalaisuuslaki 16.5.2003/359. Viitattu 13.05.20016.
[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030359?search\[type\]=pika&search\[pika\]=kansalaisuuslaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030359?search[type]=pika&search[pika]=kansalaisuuslaki).

- Kansallinen omaishoidon kehittämisohjelma 2014. Työryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:2. Helsinki. Viitattu 10.2.2016.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116146/URN_ISBN_978-952-00-3483-2.pdf?sequence=1.
- Karila-Hietala, Ritva; Wahlbeck, Kristian; Heiskanen, Tarja; Stengård, Eija & Hannukkala, Marjo (toim.) 2014. Mielenterveys elämäntaitona. Mielenterveyden ensiapu 1. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura.
- Kauppinen, Kaisa & Jolanki, Outi 2012. Työn sekä omais- ja läheishoivan yhdistäminen – työssä jatkamisajatukset. Teoksessa Merja Perkiö-Mäkelä ja Timo Kauppinen (toim.) Työ, terveys ja työssä jatkamisajatukset. Työ ja ihminen. Tutkimusraportti 41. Helsinki: Työterveyslaitos, 133–154.
- Kauppinen, Kaisa & Silfver-Kuhalampi, Mia (toim.) 2015. Työssäkäynti ja läheis- ja omaishoiva – työssä jaksamisen ja jatkamisen tukeminen. Sosiaalitieteinen laitoksen julkaisuja 2015:12. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Knif, Pirjo 2012. Keski-ikäisten omaishoitajansa auttajina? Tutkimus sukupolvien välisestä informallisesta hoivasta. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 2.2.2016.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/38357/9789513947767.pdf?sequence>.
- Kosik, Karel 1978. Det konkretas. Göteborg: Röda bokförlaget.
- Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kylmä, Jari & Juvakka, Taru 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita.
- Laine, Eva & Zotow, Marianne i.a. Arvostava kohtaaminen. Voimaannuttava toimintamalli maahanmuuttajavanhuksille ja heidän kanssa työskenteleville. EU:n Interrec-IV ohjelma Emil-projektin esite. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Laki omaishoidon tuesta 937/2005. Viitattu 10.3.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050937>.
- Laki toimeentulotuesta 30.12.1997/1412 § 3. Viitattu 15.5.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412#a1412-1997>.
- Linderborg, Hilikka 2008. De ryskspråkiga anhörigvardarnas upplevelser i vardandet av sina dementa. Nordisk sosialt arbeid, 1, 55–68. Viitattu 26.3.2016.
https://www.idunn.no/file/ci/5308682/nsa_2008_01_pdf.pdf.

- Litmala, Marjukka 2003. Näkökulmia perheeseen ja perhelainsäädännön muutostarpeisiin. *Oikeus* 2003 (32), 2. Helsinki: Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry, 119–135.
- Martikainen, Tuomas; Sari, Matti & Korkiasaari, Jouni 2013a. Kansanväliset muuttoliikkeet ja Suomi. Teoksessa Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä. *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 23–54.
- Martikainen, Tuomas; Saukkonen, Pasi & Säävälä, Minna 2013b. *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja 2007. Maahanmuuttajanaiset: Käsitteet, tutkimus ja haasteet. Teoksessa Tuomas Matikainen & Marja Tiilikainen (toim.) *Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ*. Helsinki: Väestöliitto, 15–37.
- Mönttönen, Sakari & Niemelä, Jorma 2005. *Kunta ja kolmas sektori: yhteistyön uudet muodot*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Novitsky, Anita 2013. Venäläisiä käsityksiä perheestä. Teoksessa Osku Haapasaari & Elina Korhonen (toim.) *Mikä perhe? Perhe eri kulttuureissa*. Väestötietosarja 26. Helsinki: Väestöliitto, 10–19.
- Mäkelä, Matti; Vilkkö, Anni & Blomgren, Jenni 2012. Avun antaminen. Teoksessa Seppo Koskinen, Annamari Lundqvist & Noora Ristiluoma (toim.) *Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa 2011. Raportti 68/2012*. Tampere: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 199–201.
- Pietilä, Ilkka 2010. Vieraskielisten haastattelujen analyysi ja raportointi. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 411–423.
- Pohjola, Anneli 2003. Toimittajan loppusanat: Eettinen kestävyys. Teoksessa Anneli Pohjola (toim.) *Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus*. Rovaniemi: Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, 127–131.
- Pääkaupunkiseudun Omaishoitajat ja Läheiset ry, i.a.. Pääkaupunkiseudun Omaishoitajat ja Läheiset ry. Viitattu 10.4.2016.
http://www.polli.fi/?page_id=22.
- Pääkaupunkiseudun Omaishoitajat ja Läheiset ry, 2015. YOMO- projektin esittely. Omaishoidon neuvottelupäivät 20–21.8.2015 Jyväskylässä. Viitattu 19.3.2016.

<http://www.omaishoitajat.fi/sites/omaishoitaja.asiakas.fi/files/P%C3%A4%C3%A4kaupunkiseudun%20Omaishoitajat%20ja%20L%C3%A4heiset%20ry.pdf>.

- Rastas, Anna 2005. Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa. Teoksessa Johanna Ruusu-
vuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovai-
kus. Tampere: Vastapaino, 78–102.
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokannas, Elina 2011. Sosiaalityön tutkimuksen etiikka,
opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Aini Pehkonen ja Marja Väänänen-
Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä : PS-kustannus,
235–255.
- Salmi, Minna 1991. Ajatteletko arkena? Arkielämä ja tietoisien toiminnan mahdollisuus.
Sosiologia 1991 (1), 28. Helsinki: Westermarck-seura, 237–249.
- Salmi, Minna 2004. Arkielämä kokoaa yhteen työn ja perheen. Teoksessa Salmi, Minna
ja Lammi-Taskula, Johanna (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika?
Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes, 11–28.
- Siim, Pihla 2007. Äidit ja heidän lapsensa: perhesuhteista neuvottelua yllirajaisissa per-
heissä. Teoksessa Tuomas Matikainen & Marja Tiilikainen (toim.) Maa-
hanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimus julkaisua
D 46. Helsinki: Väestöliitto, 218–244.
- Säävälä, Minna 2013. Maahanmuutto perheilmionä. Teoksessa Tuomas Martikainen,
Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.) Muuttajat. Kansainvälinen
muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 101–122.
- Talouselämä 2011. Oletko sinäkin kahden hoivan loukussa? Julkaisija: Alma Talent.
Viitattu 8.7.2016.
<http://www.talouselama.fi/uutiset/oletko-sinakin-kahden-hoivan-loukussa-3384720>.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällysanalyysi. Hel-
sinki: Tammi.
- Vartia, Maarit; Bergbom, Barbara & Giorgiani, Terhi 2007. Monikulttuurisuus työn
arjessa. Helsinki: Työterveyslaitos; Työministeriö.
- Venäjän Federaation Perhelaki 29.12.1995 № 223-Φ3. Jakso 5: Perheenjäsenten elatus-
apu velvoitteet. Artikkelit 87, 95. Viitattu 16.5.2016.

<http://минобрнауки.рф/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%8B/421/%D1%84%D0%B0%D0%B9%D0%BB/237/95.12.29-223.pdf>.

Vilkkä, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi

Vuorijärvi, Petri 2010. Työaikalain ja työsuojelun tuolla puolen - etäomaishoitajien toiminta ja velvollisuudentunto Suomessa. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus/Pohjois-Pohjanmaan yksikkö. Viitattu 1.3.2016.

<http://www.osol.fi/wp-content/uploads/2014/04/Vuorijarvi-etaomaishoitajaraaportti-2010-10-27.pdf>.

Zechner, Minna 2006. Hoivan paikat transnationaalisisessa perheessä. Teoksessa Tuomas Martikainen (toim.) Ylirajainen kulttuuri: etnisyys Suomessa 2000-luvulla. Tietolipas 212. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 83–103.

Zechner, Minna 2007. Maahanmuuttajaäitien näkemyksiä ja kokemuksia päivähoidosta ja koulusta palveluina. Teoksessa Tuomas Matikainen & Marja Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto, 245–265.

Zechner, Minna 2010. Informaali hoiva sosiaalipoliittisessa kontekstissa. Tampere University Press. Viitattu 13.3.2016.

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66641/978-951-44-8190-1.pdf?sequence=1>.

LIITTEET

Liite 1: Puhelinneuvonta omaishoitoasioissa venäjänkielellä



ИНФОРМАЦИЯ ДЛЯ ОПЕКУНОВ ПО ТЕЛЕФОНУ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ PUHELIN NEUVONTAA OMAISHOITOASIOISSA VENÄJÄNKIELELLÄ

Наша организация предоставляет консультации и поддержку людям, ухаживающим за близкими в Финляндии (дома или удаленно) – инвалидами, престарелыми, детьми с проблемами в развитии. Предлагаем информационную поддержку в вопросах опекунов во второй понедельник месяца с 18.00 до 19.00. Поддержку предлагает - волонтер, студент-социолог Эйла (DIAK AMK).



046 568 5631

11.4.2016; 9.5.2016; 13.6.2016; 8.8.2016; 12.9.2016; 10.10.2016; 14.11.2016

Yhdistyksemme tarjoaa ohjausta ja neuvontaa läheisille, jotka hoitavat kotona vammaista läheistään, ikäihmistä tai kehitysvammaista lasta.

Tarjoamme venäjänkielistä neuvontaa liittyen omaishoitoon, joka kuukauden toinen maanantai klo 18.00 - 19.00. Neuvontaa tarjoaa vapaaehtoinen Eila, sosionomiopiskelija - Diakonia Ammattikorkeakoulusta.



Pääkaupunkiseudun Omaishoitajat ja Läheiset ry.
YOMO-projekti



Liite 2: Teemahaastattelu

1 Taustatiedot

- Mikä on teidän ikänne?
- Mikä sukulais- tai ystäväsuhde on hoivattavaan?
- Mikä sai teidät ryhtymään etäomaishoitajaksi?
- Milloin koette etäomaishoitajuutenne alkaneen?
- Olen
 - töissä,
 - työttömänä,
 - vuorotteluvapaalla,
 - opiskelemassa,
 - muu
- Hoivattava asuu
 - Suomessa,
 - maan ulkopuolella
- Etäisyys hoivattavaan?
- Kuinka usein autatte hoivattavaa?
- Millaista apua hoivattava tarvitsee
 - asiointiapua,
 - kotiaskareet,
 - kyyditysapua,
 - sairaanhoidolliset toimenpiteet,
 - taloudellinen avustaminen,
 - muu
- Minkälainen tukiverkosto hoivattavalla on?
- Oletteko käyttäneet tulkin palveluja?
- Miten synnyinmaasi, sen kulttuuri ja kieli vaikuttavat omaishoitajuuteesi?

2 Palvelut ja tuki

- Millaisia palveluja olette itse saaneet etäomaishoidon tueksi?

- Miten teitä on ohjattu palvelujen saamisessa?
- Olen saanut tarvitsemaanne tukea tai vertaistukea
 - viranomaisilta,
 - kolmannen sektorin edustajilta
 - seurakunnan työntekijöiltä
 - etäomaishoitajilta
- Mitä mieltä olette avun riittävydestä?
- Millaista tukea toivoisitte saavanne?

3 Työ ja etäomaishoito (nämä kysymykset vain jos on työelämässä)

- Miten työnantajanne suhtautuu omaishoitajuuteen?
- Kuinka koette onnistuneenne omaishoitajuuden sekä työn yhdistämisessä?
- Mikä on mielestänne hankalinta työn ja omaishoidon yhteensovittamisessa?
- Keneltä työssänne olette saaneet apua omaan jaksamiseen?
- Millaista tukea toivoisitte saavanne oman jaksamisen ylläpitämiseen työelämässä?

4 Etäomaishoitajan arki

- Kuvaillkaa arkielämäännne?
- Miten käytätte vapaa-aikaanne?
- Kuinka läheisenne suhtautuvat omaishoitajuuteen?
- Millaista apua toivotte saavanne läheisiltä ja ystäviltä?
- Minkälaisia tunteita etäomaishoito teissä herättää?
- Mikä auttaisi teitä eniten etäomaishoitajuudessa?

Liite 3: Informointikirje

Arvokas etähoivan antaja,

Olen sosionomi opiskelija Diakonia-ammattikorkeakoulusta. Olen kirjoittamassa opinnäytetyötäni, jonka aiheena on ”Venäjänkielisten työikäisten naisten arki etäomaishoitajana”. Opinnäytetyöni tarkoitus on kuvailla venäjänkielisten työikäisten etäomaishoitajien arjen tarpeita ja tilanteita, heidän antaessaan hoivaa joko Suomessa tai maan rajojen ulkopuolella asuville hoivattaville. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa venäjänkielisten työikäisten etäomaishoitajien tarpeista Pääkaupunkiseudun Omaishoitajat ja Läheiset ry:n työntekijöiden käyttöön.

Arvokas vastaaja, juuri sinun kokemus etähoivasta on tärkeä, sillä hoivan antaja on oman asiansa paras asiantuntija. Etähoivasta keskusteleminen ja asian tunnetuksi tekeminen on tärkeää sekä omaishoitajan, hänen hoidettavansa, ammattilaisten että yhteiskunnallisen päätöksien teon kannalta.

Kirjoittamani opinnäytetyötä varten minun on haastateltava työikäisiä venäjänkielisiä naisetäomaishoitajia jotka antavat hoivaa läheiselle, Suomessa tai sen rajojen ulkopuolella.

Haastattelussa asetan suunnilleen seuraavia kysymyksiä:

Millainen on sinun arki?

Millaisia kokemuksia sinulla on etäomaishoivasta?

Mitä tukea tarvitset, jotta voisit toimia etäomaishoitajana?

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja sen tilaisuuden kesto on noin 1 tunti.

Haastatteluaineisto käsitellään luottamuksellisesti ja tulokset julkaistaan nimettöminä.

Haastatteluaineisto on vain minun käytössäni ja ne tuhoetaan tutkimuksen päättyä.

Kiitos vastauksesta,

Eila Silinch

eila.silinch@student.diak.fi